

eul_wid: ufu-aa

Μένανδρος ὁ Λαοδικεύς Ῥήτωρ · Menander the Rhetorician of Laodicea

Division of Demonstratives

Διαίρεσις τῶν ἐπιδεικτικῶν

Period: Ὀψιμαρχία Late Antique

Dialect: Κοινή Koine

Domain: Ῥητορική Oratory

Format: Λόγος Oration

331 (1t) ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ ΓΕΝΕΘΛΙΩΝ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΔΕΙΚΤΙΚΩΝ Τῆς ῥητορικῆς ἀπάσης τριχῶς διαιρουμένης ὡς μέρεσιν ἢ εἶδεσιν, ἢ ὅπως δεῖ καλεῖν, εἰς τοὺς λόγους τοὺς ἐν δικαστηρίοις ὑπὲρ κοινῶν [ἤτοι δημοσίων] ἢ ιδίων, καὶ οὓς ἐν ἐκκλησίαις ἢ ἐν βουλαῖς διατίθενται, καὶ εἰς τρίτους τοὺς ἐπιδεικτικούς, οὓς δὴ ἐγκωμιαστικούς ἢ ψεκτικούς καλοῦσιν, ἀπολογεῖσθαι συμβαίνει <τοῖς> ὑπὲρ τούτων τῶν τῇ τρίτῃ τάξιν εἰληφότων διδάσκουσιν ὀρθῶς, μὴ τοίνυν περὶ ῥητορικῆς προσδόκα ὅλης ἀκροᾶσθαι ἐξ ἀρχῆς, κἂν ἄνωθεν ὑπὲρ παντὸς μέρους διεξιέναι σοι ἐν βραχυτάτῳ προαιρήσωμαι. σκεψώμεθα τοίνυν τὴν μέθοδον, εἰ καθ' ὁδὸν χωρήσει. Τῶν δὲ ἐπιδεικτικῶν τὸ μὲν ψόγος, τὸ δὲ ἔπαινος ἃς γὰρ ἐπιδείξεις λόγων πολιτικῶν οἱ σοφισταὶ καλούμενοι ποιοῦνται, μελέτην ἀγώνων εἶναί φαμεν, οὐκ ἐπίδειξιν. τὸ μὲν τοίνυν τοῦ ψόγου μέρος ἄτμητον. ἔπαινος δὲ τις γίνεται, ὅτε μὲν εἰς <θεοὺς, ὅτε δὲ εἰς τὰ θνητά· καὶ ὅτε μὲν εἰς> θεοὺς, ὕμνους καλοῦμεν, καὶ τούτους αὖ διαιροῦμεν κατὰ θεὸν ἕκαστον· τοὺς μὲν γὰρ εἰς Ἀπόλλωνα παιᾶνας καὶ ὑπορχήματα ὀνομάζομεν, τοὺς δὲ εἰς Διόνυσον διθυράμβους καὶ ἰοβάκχους, καὶ ὅσα τοιαῦτα [εἴρηται Διονύσου], τοὺς δὲ εἰς Ἀφροδίτην ἐρωτικούς, τοὺς δὲ τῶν ἄλλων θεῶν ἢ τῷ [λόγῳ] γένει ὕμνους καλοῦμεν <ἢ> μερικώτερον <οἶον> πρὸς Δία.

332 ὅπως δὲ χρὴ μετιέναι τούτων τῶν εἰδῶν ἕκαστον, καὶ εἰ ἀρμόττει ὅλως τοῖς καταλογάδην συγγράφουσιν, ἢ πόσα μὲν ἀρμόττει, πόσα δ' οὐ, ἢ πόσαι μέθοδοι καθ' ἕκαστον, ἢ τίνες οἱ τρόποι, ἐπειδὴν τὸ ὅλον διελώμεθα, τηνικαῦτα καθ' ἕκαστα ἐργασώμεθα. Τῶν δ' αὖ περὶ θνητῶν οἱ μὲν περὶ πόλεις γίνονται ἔπαινοι, οἱ δὲ περὶ ζώων. τὸ μὲν δὴ περὶ τὰς πόλεις καὶ χώρας ἄτμητον, διὸ τὰς διαφορὰς ἐν ταῖς τεχνικαῖς μεθόδοις ἐπιδειξόμεθα. [οἱ μὲν περὶ ἀθανάτων,] οἱ δὲ περὶ ζώων [θνητῶν] οἱ μὲν περὶ λογικόν, ἄνθρωπον, οἱ δὲ περὶ ἀλόγων γίνονται ἔπαινοι. καὶ τὸν μὲν περὶ τὸν ἄνθρωπον μεθώμεν, τῶν δ' αὖ περὶ τὰ ἄλογα οἱ μὲν περὶ χερσαῖα, οἱ δὲ περὶ ἔνυδρα ἔπαινοι γίνονται. καὶ τὸ μὲν περὶ τῶν ἐνύδρων πάλιν ἀποτιθέμεθα, τῶν δ' αὖ ἄλλων [ἐν γῇ] μέρος διττόν, ἢ πτηνὸν ἢ πεζόν. ἐφ' ἅπασιν δὲ τούτοις ἐξῆς [ἀνθέων καὶ φυτῶν] μέτιμεν ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἐπὶ τὰ ἄψυχα. Αἱ μὲν <οὖν> διαιρέσεις τοῦ ἐπιδεικτικοῦ μέρους παντὸς πᾶσαι αὗται, οὐκ ἀγνοῶ δ' ὅτι ἐπιτηδευμάτων καὶ τεχνῶν ἤδη τινὲς ἐγκώμια γεγράφασιν, ἀλλ' ἂφ' οὗπερ ἡμῖν ὁ λόγος γίνεται περὶ τὸν ἄνθρωπον, πάντα ταῦτα δεῖξει, ὥστε λελήθασιν αὐτοὺς οἱ συγγράφοντες μέρος τι τοῦ παντὸς ἐγκωμίου ὡς ὅλον ἐγκώμιον συνθέντες, οὐ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο ἀγνοῶ, ὅτι καὶ τῶν ἄλῳ καὶ τῶν τοιούτων ἤδη τινὲς τῶν πάλαι

σοφιστῶν ἐπαίνους συνεγράψαντο, ἀλλ' ἄφ' οὗπερ ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἐπὶ τὰ ἄψυχα μεταβέβηκεν ἡ διαίρεσις, ἥδη περιεῖλθεν καὶ τοῦτο τὸ μέρος. ὅπως δὲ τούτων ἕκαστον τμητέον, καὶ ὅπη τὰ αὐτὰ κεφάλαια πᾶσιν ὕπестιν, καὶ ὅπη ἐκάστω ἀρμόττει χρήσασθαι, ἐφεξῆς [καὶ δὴ] δείκνυμεν. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΜΝΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΘΕΟΥΣ Πρῶτον μὲν οὖν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς διειλόμεθα, περὶ τῶν ὕμνων ἐπισκεψώμεθα τῶν εἰς θεούς.

333 (1t) αὐτῶν γὰρ δὴ τῶν ὕμνων οἱ μὲν κλητικοί, οἱ δὲ ἀποπεμπτικοί, καὶ οἱ μὲν φυσικοί, οἱ δὲ μυθικοί, καὶ οἱ μὲν γενεαλογικοί, οἱ δὲ πεπλασμένοι, καὶ οἱ μὲν εὐκτικοί, οἱ δὲ ἀπευκτικοί, οἱ δὲ μικτοί ἢ δύο τούτων ἢ τριῶν ἢ πάντων ὁμοῦ. κλητικοί μὲν οὖν ὅποιοι εἰσιν οἱ πολλοὶ τῶν τε παρὰ τῇ Σαπφοῖ ἢ Ἀνακρέοντι ἢ τοῖς ἄλλοις μελικοῖς, κλῆσιν ἔχοντες πολλῶν θεῶν. ἀποπεμπτικοί δὲ ὅποιοι καὶ παρὰ τῷ Βακχυλίδῃ ἔνιοι εὕρηνται, ἀποπομπὴν ὡς ἀποδημίας τινὸς γινομένης ἔχοντες. φυσικοὶ δὲ οἷους οἱ περὶ Παρμενίδην καὶ Ἐμπεδοκλέα ἐποίησαν, τίς ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος φύσις, τίς ἢ τοῦ Διός, παρατιθέμενοι. καὶ οἱ πολλοὶ τῶν Ὀρφέως τούτου τοῦ τρόπου. μυθικοί δὲ οἱ τοὺς μύθους ἔχοντες, κατ' ἀλληγορίαν προϊόντες ψιλὴν, οἷον Ἀπόλλων ἀνωκοδόμησε τεῖχος, ἢ ἐθήτευσεν Ἀδμήτῳ ὁ Ἀπόλλων ἢ τὰ τοιαῦτα. γενεαλογικοί δὲ οἱ ταῖς τῶν ποιητῶν θεογονίαις ἀκολουθοῦντες, ὅταν Λητοῦς μὲν τὸν Ἀπόλλωνα, Μνημοσύνης δὲ τὰς Μούσας καλῶμεν. πεπλασμένοι δὲ ὅταν αὐτοὶ σωματοποιῶμεν καὶ θεὸν καὶ γονὰς θεῶν ἢ δαιμόνων, ὥσπερ Σιμωνίδης <τὴν> Αὔριον δαίμονα κέκληκε, καὶ ἕτεροι Ὅκνον, καὶ ἕτεροι ἕτερόν τινα. εὐκτικοί δὲ οἱ ψιλὴν εὐχὴν ἔχοντες ἄνευ τῶν ἄλλων μερῶν ὧν εἵπομεν, καὶ ἀπευκτικοί οἱ τὰ ἐναντία ἀπευχόμενοι ψιλῶς. καὶ παρὰ τούτους τοὺς τρόπους οὐκ ἂν ὕμνοι γίγνοιτο εἰς θεούς. τῷ δὲ μυθικῷ γένει καὶ γενεαλογικῷ τὰ πολλὰ εἰώθασι χρῆσθαι ἅπαντες γενέσεις διεξιόντες, καὶ ὅσων ἀγαθῶν ἀνθρώποις αἵτιοι κατέστησαν, ἀπὸ μύθων λαμβάνοντες. ἔστι δὲ τοῦτο ὡς ἐγὼ φημι καὶ ζητῆσαι ἄξιον, πότερον ἐνὶ τούτων ἀεὶ χρηστέον ἢ πᾶσιν ἔξεστιν, ἢ τοῖς μὲν ποιηταῖς ἐξεῖναι χρὴ νομίζειν, τοῖς δὲ συγγραφεῦσιν ἢ λογοποιοῖς τοῦ μηκέτι ἐξεῖναι ἓνα <εῖναι> καὶ ἀπλοῦν ὅρον, ὅτι πλείονα τὴν ἐξουσίαν τὴν περὶ ταῦτα ποιήσει μὲν <παρέχει> ἢ περὶ τὸ θεῖον μερίς, ἀφορμὴ <δὲ> πλείστη ὑπόκειται τῇ συγγραφῇ ἢ περὶ τὸν ἄνθρωπον.

334 χρηστέον γε μὴν καὶ τῷ συγγραφεῖ καὶ τῷ λογογράφῳ καὶ τούτων ἐκάστω εἶδει καὶ ὁμοῦ πᾶσιν, ὅπη καὶ Πλάτωνα περὶ τὴν γραφὴν ἄκρον καὶ ἄριστον εἶναι πεπιστεύκαμεν, ὁρῶμεν δὲ σχεδὸν τοῦτον πᾶσι τοῖς εἶδεσι κεκρημένον, ἄλλω ἄλλοτε, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐνὶ βιβλίῳ τοῖς πλείστοις [ταῦτα ἐν τῷ Συμποσίῳ]. ἃ μὲν γὰρ ὁ Φαῖδρος περὶ τοῦ Ἑρωτος <λέγει> , γενεαλογικοῦ τύπου ἂν εἴη, ἃ δὲ Ἀριστοφάνης κομψεύεται διὰ μύθου, τοῦ μυθολογικοῦ, ἃ δὲ Ἀγάθων, ὡσαύτως τοῦ μυθικοῦ, ἃ δ' αὖ Σωκράτης, αὐτὸ τοῦτο κατὰ πλάσιν (πλάττει γὰρ Πόρους καὶ Πενίας), ἐγγυτάτῳ τοῦ φυσιολογικοῦ. καὶ μὴν ἐν οἷς μὲν καλεῖ τὰς Μούσας ἐν τῷ Φαίδρῳ, τὸν κλητικὸν τύπον δείκνυσιν, ἐν οἷς δ' αὖ εὔχεται τῷ Πανί, τὸν εὐκτικόν. καὶ ζητῶν ἂν εὗροις πανταχοῦ κεκρημένον, εἰ δὲ μὴ πρὸς κόρον μὴδ' ἐπ' ἀκριβείας, λογιστέον ὡς ἐξ ἐλάττονος ἐξουσίας μέτεστι τῇ συγγραφῇ. πῶς δὲ ἕκαστον τούτων τῶν εἰδῶν μετιτέον τε καὶ μέχρι τίνος προσακτέον, καὶ τίς ἐρμηνεία πρέπουσα, ἐξῆς λέγειν πειράσομαι. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΛΗΤΙΚΩΝ ...μέτρον μέντοι τῶν κλητικῶν ὕμνων ἐν μὲν ποιήσει ἐπιμηκέστερον. ἀναμνησκῆναι γὰρ πολλῶν τόπων ἐκείνοις ἔξεστιν, ὡς παρὰ τῇ Σαπφοῖ καὶ τῷ Ἀλκμαῖνι πολλαχοῦ εὐρίσκομεν. ὁ μὲν γὰρ Ἄρτεμιν ἐκ μυρίων ὁρέων, μυρίων δὲ πόλεων, ἔτι δὲ ποταμῶν ἀνακαλεῖ, ἢ δὲ Ἀφροδίτην <ἐκ> Κύπρου, Κνίδου, Συρίας, πολλαχόθεν ἀλλαχόθεν ἀνακαλεῖ. οὐ μόνον γε, ἀλλὰ καὶ τοὺς τόπους αὐτοὺς ἔξεστι διαγράφειν, οἷον εἰ ἀπὸ ποταμῶν καλοίη, ὕδωρ ἢ ὄχθας καὶ τοὺς ὑποπεφυκῶτας λειμῶνας καὶ χοροὺς ἐπὶ τοῖς ποταμοῖς γινομένους καὶ τὰ τοιαῦτα προσαναγράφουσι.

καὶ εἰ ἀπὸ ἱερῶν, ὡσαύτως, ὥστε ἀνάγκη μακροὺς αὐτῶν γίνεσθαι τοὺς κλητικοὺς ὕμνους. τοῖς δὲ συγγραφεῦσι βραχυτέραν τὴν περὶ ταῦτα διατριβὴν ἀναγκαῖον γίνεσθαι· οὔτε γὰρ ἐκ πολλῶν τόπων καὶ χωρίων ἀνακαλέουσιν, οὔτε ἐφ' ἑκάστου μετὰ διαγραφῆς, ἀλλ' ὁ μὲν Πλάτων ὥσπερ ἐξηγούμενος τῷ εἶδει κέχρηται, ἄγετε δὴ Μοῦσαι λίγεια ι, εἴτε δ ι' ὠδῆς εἶδος εἴτε διὰ γένος μουσικὸν τὸ Λιγύων ταύτην ἔσχετε τὴν ἐπωνυμία ν. Ὁ δὲ Ὅμηρος ἐν κλητικῷ χρῆται τῷ εἶδει μετὰ τῆς ἰσοσυλλαβίας, ἐν οἷς ὁ Χρύσης εὔχεται τῆς Ἰλιάδος ἐν τοῖς πρώτοις, ὃς Χρῦσιν ἀμφιβέβηκας Κίλλαν τε ζαθέην, Τενέδοιό τε Ἴφι ἀνάσσεις. ἐν οὖν τόδε γίνωσκε, ὡς ποιητῇ μὲν ἐξουσία πλείων, τῷ δὲ συγγραφεῖ ἐλάττων. ἐρμηνεία δὲ πρέπουσα, οἷα καὶ τοῖς κλητικοῖς, ἢ [τε] δι' ὥρας προῖοῦσα καὶ κόσμου, διόπερ τὰς διατριβὰς προσλαμβάνουσιν οἱ ποιηταί. σχήματα δὲ τὰ ἀνακλητικὰ ἀρμόττοντα. Οὐ χεῖρον δ' ἴσως καὶ τὴν μέθοδον, ἥ κεκρήμεθα ἡμεῖς ἐν τῷ κλητικῷ τοῦ Ἀπόλλωνος ὕμνῳ βιβλίῳ πως θέσθαι. ὥσπερ ἂν ἡ ὥρα ἐνὶ πλείῳ, ἅμα τε μήτε ὑπερβαίνομεν τὸ μέτρον τὸ τῷ συγγραφεῖ πρέπον, μήτε ἢ περὶ τὴν κατασκευὴν ἀβρότης ὑπερφθέγοιτο τὴν συγγραφὴν· αὐτοῖς γὰρ τοῖς ποιηταῖς τὸ πλεῖον προστεθείκαμεν, καλοῦσιν ἐκ τῶνδε τῶν τόπων, ἐγὼ δὲ οὐκ ἂν καλέσαιμι. καὶ πολλὰ ἂν εὔροις πεποικιλμένα τῇ μεθόδῳ. γίνωσκε δὲ τόδε τὸ θεώρημα οὐκ ἄχρηστον, ὅτι εἰ μὲν εὐχὴ ἐπακολουθεῖ τῇ κλήσει, ἔτι ἐλάττων ἢ διατριβὴ καὶ τοῖς ποιηταῖς καὶ τοῖς συγγραφεῦσιν· εἰ δὲ αὐτὸ τοῦτο εἴη ψιλὴ κλήσις, πλείων ἐστὶ, καὶ ζητῶν ἂν εὔροις παρὰ τοῖς ποιηταῖς τὴν συνήθειαν ταύτην πεφυλαγμένην.

336 ΠΕΡΙ ΑΠΟΠΕΜΠΤΙΚΩΝ Οἱ τοίνυν ἀποπεμπτικοὶ εἰσιν, ὡς καὶ τοῦνομα δηλοῖ, τοῖς κλητικοῖς ὑπεναντίοι, ἐλάχιστον δὲ τὸ τοιοῦτον εἶδος, καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς μόνον εὐρίσκεται. ἐπιλέγονται δὲ ἀποδημίαις θεῶν νομιζομέναις ἢ γινομέναις, οἷον Ἀπόλλωνος ἀποδημίαι τινὲς ὀνομάζονται παρὰ Δηλίοις καὶ Μιλησίοις, καὶ Ἀρτέμιδος παρὰ Ἀργείοις. εἰσὶ τοίνυν καὶ τῷ Βακχυλίδῃ ὕμνοι ἀποπεμπτικοί. ἀφορμὴ δ' ὑποβέβληται τοῖς τοιοῦτοις ὕμνοις ἡ χώρα ἣν καταλείπει, καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ πρὸς ἣν ἄπεισι πόλιν ὁμοίως ἢ χώραν, καὶ διαγραφαὶ τόπων, καὶ ὅσα τοιαῦτα. γινέσθω δὲ δι' ἡδονῆς προῖων ὁ λόγος· δεῖ γὰρ μετὰ ἀνειμένης τινὸς ἀρμονίας καὶ εὐμενεστέρας προπέμπεσθαι. διατριβὴν δὲ ἐνδέχεται πλείονα, οὐχ ὥσπερ οἱ κλητικοὶ ἐλάττονα. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ὅτι τάχιστα ἡμῖν συνεῖναι τοὺς θεοὺς βουλόμεθα, ἐν δὲ τοῖς ὅτι βραδύτατα ἀπαλλάττεσθαι. ἀνάγκη δὲ εἶναι καὶ εὐχὴν ἐπὶ ἐπανόδῳ καὶ ἐπιδημίᾳ δευτέρᾳ. ταῦτά σοι [καὶ] περὶ ἀποπεμπτικῶν ὕμνων εἰρήσθω. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ Περὶ τοίνυν τῶν φυσικῶν ἐφεξῆς ἂν εἴη, ὥσπερ προεθέμεθα, λέγειν. πρῶτον τοίνυν τόδε περὶ αὐτῶν ῥητέον, ὅτι ἐλάχιστα μὲν τοῖς ἀφελεστέροις τὸ εἶδος ἀρμόττει, μάλιστα δὲ τοῖς ἐμψυχοτέροις καὶ μεγαλονουστέροις, ἔπειτα ὅτι ποιηταῖς μᾶλλον ἢ συγγραφεῦσιν ἢ λογογράφοις ἢ πολιτικοῖς ἀρμόττουσιν.

337 εἰσὶ δὲ τοιοῦτοι, ὅταν Ἀπόλλωνος ὕμνον λέγοντες ἥλιον αὐτὸν εἶναι φάσκωμεν, καὶ περὶ τοῦ ἡλίου τῆς φύσεως διαλεγώμεθα, καὶ περὶ Ἥρας ὅτι ἀήρ, καὶ Ζεὺς τὸ θερμόν· οἱ γὰρ τοιοῦτοι ὕμνοι φυσιολογικοί. καὶ χρῶνται δὲ τῷ τοιοῦτῳ τρόπῳ Παρμενίδης τε καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἀκριβῶς, κέχρηται δὲ καὶ ὁ Πλάτων· ἐν τῷ Φαίδρῳ γὰρ φυσιολογῶν ὅτι πάθος ἐστὶ τῆς ψυχῆς ὁ Ἔρως, ἀναπτεροποιεῖ αὐτόν. αὐτῶν δὲ τῶν φυσικῶν οἱ μὲν ἐξηγητικοί, οἱ δὲ ἐν βραχεῖ προαγόμενοι· πλεῖστον γὰρ διαφέρει, ὡς εἰδότα ἀναμιμνήσκειν συμμέτρως, ἢ ὅλως ἀγνοοῦντα διδάσκειν. Παρμενίδης μὲν γὰρ καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἐξηγοῦνται, Πλάτων δὲ ἐν βραχυτάτοις ἀνυμνεῖ. ἔτι δὲ οἱ μὲν κατ' αἰνίγματα, οἱ δὲ ἐκ τοῦ φανεροῦ προάγονται· κατ' αἰνίγματα μὲν, ὅποιοι εἰσιν οἱ Πυθαγόρειοι φερόμενοι, ἐκ τοῦ φανεροῦ δὲ ὁποίους μικρῷ πρόσθεν ἐφάσκομεν. ὥσπερ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν φυσιολογικῶν διαφορὰς ἐδείκνυμεν ταύτας οὕσας, οὕτω καὶ τῆς συμμετρίας διαφορὰς ὀριοῦμεθα. οἱ γὰρ κατ' αἰνίγματα προϊόντες βραχύτητα ἀπαιτοῦσιν, ἔτι δὲ οἱ καὶ μὴ διδασκαλικοὶ ἄλλως κεφαλαιωδέστεροι. οἱ δὲ ἕτεροι πλείστην καὶ μεγίστην

διατριβὴν ἐνδέχονται. ὁ γοῦν Πλάτων ὕμνον τοῦ Παντός τὸν Τίμαιον καλεῖ ἐν τῷ Κριτία, καὶ οἱ φυσικώτεροι ποιηταί, ὧν ἐπεμνήσθημεν, πραγματείας ὅλας κατέθεντο. εὐχῆς δὲ οὐδέν τι πάνυ χρή ἐπὶ τούτων. ἐπιτηρεῖν δὲ χρή καὶ μὴ εἰς τὸν πολὺν ὄχλον καὶ δῆμον ἐκφέρειν τοὺς τοιοῦτους ὕμνους· ἀπιθανώτεροι γὰρ καὶ καταγελαστικώτεροι τοῖς πολλοῖς φαίνονται. Ἑρμηνείαν δὲ καὶ πρὸς τὸν διθύραμβον ἀνελθεῖν μικρὸν διαφέρει· οὐ γὰρ ἐστὶν ὑπὲρ ὧν σεμνοτέρων <ἄν> ἄνθρωπος φθέγγαιτο. ΠΕΡΙ ΜΥΘΙΚΩΝ Ἐξῆς ἂν εἴη περὶ τῶν μυθικῶν εἰπεῖν, οὓς ἔνιοι μὲν τοὺς αὐτοὺς εἶναι νομίζουσι τοῖς γενεαλογικοῖς, ἔνιοι δὲ οὐχ οὕτως [εἶναι νομίζουσι τοῖς γενεαλογικοῖς].

338 (1t)

οἱ μὲν γε νομίζοντες οὐδὲν διαφέρειν καὶ τὰς γενεαλογίας μύθους εἶναί φασιν, οἷον εἰ βούλει, ὅσα γε Ἀκουσίλεως καὶ Ἡσίοδος καὶ Ὀρφεὺς ἐν <ταῖς> θεογονίαις εἰρήκασιν· εἰσὶ μὲν γὰρ [γενεαλογικαί] αἶδε οὐδὲν ἥττον μυθικαί. τάδε δὲ αὖ φασιν οἱ διαφέρειν νομίζοντες, ὅτι καὶ χωρὶς τῶν γενεαλογικῶν εἴησαν <ἄν> τινες μυθικοὶ ὕμνοι, οἷον ὅτι Διόνυσος Ἰκαρίῳ ἐπεξενώθη, ἢ ὅτι ἐν Ζωστήρι τὴν ζώνην ἐλύσατο ἡ Λητώ, ἢ ὅτι ἡ Δημήτηρ παρὰ Κελεῶ ἐπεξενώθη, ἢ ὅσα ἕτερα τοιαῦτα. ταῦτα γὰρ [καὶ] γενεαλογίαν μὲν οὐδεμίαν εἴληφε, μυθικὴν δὲ τινα ἄλλην ἱστορίαν. ἃ μέντοι ἀμφοτέροι λέγοντες τὰ σφῶν αὐτῶν ἐκάτεροι νικᾶν ἀξιοῦσι, σχεδὸν ἀκήκοας, ἐμοὶ δὲ δοκεῖ κάλλιον ἐν ὅρῳ εἶναι ἀκριβῶς διελέσθαι. πάσας μὲν γὰρ γενεαλογίας καὶ πάντας ὕμνους τοὺς διὰ γενεαλογικῶν διὰ μυθικῶν περιστάσεων προάγεσθαι νομίζω, οὐ μὴν πάντας γε τοὺς μυθικοὺς διὰ γενεαλογίας, ὥστε τὸ μὲν τῶν μυθικῶν ὕμνων [τὸ] μέρος γενικώτερον ἂν εἴη, τὸ δὲ τῶν γενεαλογικῶν εἰδικώτερον. ταῦτά σοι περὶ διαφορᾶς εἴρηται, ὑπὲρ δὲ τῶν μυθικῶν χωρὶς ἀποτεμόμενον χρή λέγειν. φημὶ δὲ τὸ πρῶτον μὲν μηδαμῶς μετέχειν αὐτοὺς φυσιολογίας, λέγω φανεράς· εἰ γὰρ τις ἐγκεκρυμμένη καθ' ὑπόνοιαν, ὥς γε πολλὰ ἔχει τῶν θείων, οὐδὲν τοῦτο γε διαφέρει. ἔπειτα εἶναι τῷ ποιητῇ μᾶλλον προσφόρους· ἡ γὰρ ἐξουσία καὶ τοῦ κατὰ σχολὴν λέγειν καὶ τοῦ περιστέλλειν τοῖς ποιητικοῖς κόσμοις καὶ ταῖς κατασκευαῖς οὔτε κόρον οὔτε ἀηδίαν παρίστησι· καίτοι οὐκ ἀγνοῶ ὥς αὐτῶν ἔνιοι τῶν ποιητῶν προσφέρουσι τὰς ἀκαίρους διατριβάς· συγγραφεὺσι δὲ ἡ λογοποιοῖς ἐλαχίστη ἐξουσία.

339

γυμνοὶ δὲ οἱ μῦθοι τιθέμενοι σφόδρα λυποῦσι καὶ ἐνοχλοῦσι τὰς ἀκοάς. δεῖ τοίνυν ὅτι βραχυτάτοις ἀπαλλάττεσθαι. παραμυθίας οὖν προσακτέον καὶ πρὸς συντομίαν καὶ πρὸς ἡδονήν, πρῶτον μὲν μὴ ἀπ' εὐθείας πάντα εἰσάγειν, ἀλλὰ τὰ μὲν παραλείπειν λέγοντα, τὰ δὲ συγχωρεῖν, τὰ δὲ κατὰ συμπλοκὴν εἰσάγειν, τὰ δὲ προσποιεῖσθαι ἐξηγεῖσθαι, τὰ δὲ μὴ πιστεῦειν μηδὲ ἀπιστεῖν. καὶ ὅλως οὐκ ἀπορήσεις μεθόδων, ἔν γε τοῦτο θεώρημα σώζων, ὥς διατριβὴ ἀπρόσφορος. Ἡ δὲ ἐρμηνεία, ὅπερ καὶ περὶ τῆς διατριβῆς ἔφαμεν, ἐπὶ ἐλάττονος ἐξουσίας γινέσθω, σώζουσα μὲν τὸν ἐπιδεικτικὸν κόσμον, πολὺ δὲ τοῦ διθυράμβου ἀποβεβηκυῖα. γίγνοιτο δ' <ἄν> τοιαύτη, εἰ τῷ Ἰσοκράτους θεωρήματι χρησόμεθα, καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν σεμνότητα μὴ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων μᾶλλον [ἢ] τῆς ἀρχαιότητος ἢ τοῦ μεγέθους θηρώμεθα, <ἀλλ'> ἀπὸ τῆς ἀρμονίας καὶ τῶν σχημάτων, ἐπεὶ αὐτό γε τοῦτο, ὃ πάντες θρυλοῦσι, Δήμητρος γὰρ ἀφικομένης εἰς τὴν χώραν ἡμῶν καὶ τὰ ἐξῆς, τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι τοῖς μὲν ὀνόμασιν ἐγγὺς τοῦ πολιτικοῦ καθήκει, τῇ δὲ συνθέσει καὶ τῇ ἀρμονίᾳ καὶ τῷ σχήματι ὀλίγα καὶ λείπει ἔνια σεμνότερα εἶναι δοκεῖ; καὶ τὸ Τηρεῖ δὲ τῷ Πρόκνην τὴν Πανδίωνος καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ αὐτοῦ τύπου, εἰ καὶ περὶ ἀνθρωπίνων εἴρηται. καὶ παρὰ Πλάτωνι, φήμη τις καὶ λόγος διαρρεῖ, ὥς ἄρα ὁ θεὸς οὗτος ὑπὸ μητρειᾶς οὔσης τῆς Ἥρας ἐκινήθη, καὶ πολλὰ παραδείγματα <παρὰ> τῷ Πλάτωνι, ὥστε εἰ σώζοις τὸ θεώρημα, φυλακτήριον ἔσται πρὸς ἀρετὴν λόγου. ὅλως δὲ περὶ τῶν μυθικῶν τούτων ὕμνων περὶ τε ἔννοιαν καὶ ἐρμηνείαν ἐκεῖνο ἴστέον, ὅτι τῷ ἀξιώματι κατ' ἅμφω τὸ μυθικὸν [λείπον]. ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΩΝ Περὶ δὲ τῶν γενεαλογικῶν ἔν μὲν ἤδη τοσοῦτον εἴρηται, ὥς τοὺς αὐτοὺς ὥήθησαν ἔνιοι τοῖς μυθικοῖς, ἐν ᾧ καὶ τὴν

διαφορὰν προσετίθεμεν· ἕτερον δὲ τοσοῦτον εἰρήσεται, ὥς σπανίως ἔστιν ὕμνον εὐρεῖν θεῶν
〈ἐν ᾧ〉 τὸ γενεαλογικὸν μόνον φέρεται, πλὴν εἰ 〈μὴ〉 τις ὑπολαμβάνει τὰς θεογονίας
ὕμνους εἶναι τῶν θεῶν, [ἐν ᾧ τὸ γενεαλογικὸν μόνον φέρεται] ὥς τὰ πολλὰ δὲ ἢ τοῖς μυθικοῖς
παρεμπλέκονται ἢ ἄλλοις γε τῶν ὕμνων 〈εἴδουσιν〉 ἢ ἐνὶ ἢ καὶ πλείοσι.

340 (1t)

γραῶδες γὰρ καὶ δεινῶς μειρακιῶδες, ὕμνον Διὸς προελόμενον πραγματείαν, μόνον
〈γονὰς〉 ἐκλέξασθαι. ἀλλ' ἐπεὶ εὕρηται καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν ὕμνων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ
ἤδη τινὲς καὶ Διονύσου γονὰς ὕμνησαν, καὶ Ἀπόλλωνος ἕτεροι, καὶ Ἀλκαῖος Ἡφαίστου καὶ
πάλιν Ἑρμοῦ, καὶ τοῦτ' ἀποτετμήμεθα τὸ μέρος. χρή τοίνυν, εἰ μὲν παρεμπεπλεγμένον εἴη τοῖς
ἄλλοις εἴδουσιν, εἰδέναι, ὅτι καὶ μῆκος προσίεται, εἰ δὲ καθ' αὐτὸ εἴη τὸ μέρος, ὅτι βραχείας
δεῖται διατριβῆς· ἔτι δὲ ὥς ποιητῇ μὲν καθ' αὐτὸ μόνον τὸ εἶδος χρήσιμον, συγγραφῇ δὲ
οὐδέποτε. ὁ μὲν γὰρ καὶ Χάριτας μαιουμένας καὶ Ὠρας ὑποδεχομένας καὶ τὰ τοιαῦτα
πραγματεύεται, ὁ δ' ἐπάναγκες ὅτι βραχύτατα ἐρεῖ. Ἀρετὴ δ' ἐρμηνείας ἐν τοῖς τοιούτοις
καθαρότης καὶ τὸ ἀπροσκορές· γένοιτο 〈δ'〉 ἂν ἐν ποιήσει ἐκ συμμετρίας τῶν περιφράσεων,
ἐν δὲ τῇ συγγραφῇ ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν κώλων. παρέσχετο δὲ τὴν μὲν ἐν ποιήσει ἀρετὴν
Ἡσίοδος, καὶ γνοίη τις ἂν μᾶλλον, εἰ τοῖς Ὀρφέως παραθείη· τὴν δὲ ἐν τῇ συγγραφῇ πολλαχοῦ
μὲν Πλάτων, πολλαχοῦ δὲ καὶ Ἡρόδοτος ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. ΠΕΡΙ ΠΕΠΛΑΣΜΕΝΩΝ Περὶ δὲ
τῶν πεπλασμένων ταῦτα ἰστέον, πρῶτον μὲν ὅτι οὐκ ἂν γένοιτο περὶ τοὺς περιφανεῖς τῶν
θεῶν ῥαδίως, καὶ ὧν αἱ γενέσεις καὶ δυνάμεις πρόδηλοι, ἀλλὰ περὶ τοὺς ἀφανεστέρους ὥς τὰ
πολλὰ θεοὺς καὶ δαίμονας, οἷον καὶ περὶ τὸν Ἑρωτα ὁ Πλάτων ποτὲ μὲν ὥς πρὸ γῆς ἐγένετο,
ποτὲ δὲ ὥς Ἀφροδίτης ἐστὶ παῖς, πάλιν δὲ πεπλασμένος ὕστερον Πόρου καὶ Πενίας, καὶ πάλιν [ὁ
Παυσανίας], ὅτι τῇ τέχνῃ τῇ ἱατρικῇ ἐφέστηκεν ἡ δύναμις τοῦ Ἑρωτος, καὶ [Ἀριστοφάνης] ὅτι
συνάγει τὰ ἡμίτομα τῶν σωμάτων, τούτους [γὰρ] τοὺς ὕμνους ποικίλως σφόδρα πλάσας, τοὺς
μὲν περὶ φύσιν, τοὺς δὲ περὶ δύναμιν, τοὺς δὲ περὶ γένος.

341

ἦκει καὶ αὕτη ἡ ἐξουσία παρὰ τῶν ποιητῶν [παρὰ] τοῖς συγγραφεῦσιν. Ἄρεως μὲν γὰρ
θεράποντας Δεῖμον καὶ Φόβον ἀναπλάττουσι, τοῦ δὲ Φόβου τὴν Φυγὴν φίλην, καὶ τοῦ Θανάτου
τὸν Ὑπνον ἀδελφόν· ἤδη δὲ καὶ ἡμεῖς τὸν Λόγον Διὸς ἀδελφόν ἀνεπλάσαμεν, ὥς ἐν ἠθικῇ
συνόψει. Ἄ τοίνυν χρή ἐν τοῖς πεπλασμένοις τῶν ὕμνων διορᾶν, ἔχοιτο ἂν λέγειν. φυλακτέον
γὰρ πρῶτον μὲν μὴ ἀπηρημένως ἀλλὰ συνεχῶς πλάττειν, εἴη δ' ἂν τὸ τοιοῦτο σωζόμενον, εἰ
ἀπ' αὐτῶν 〈τῶν πραγμάτων〉 λαμβάνοιτο ἢ πλάσις, καὶ μὴ ἀνακεχωρηκυῖα εἴη. ἔπειτα μὴ
ἀηδῶς, ἀλλὰ στωμύλως καὶ γλαφυρῶς ἀναπλάττειν, οἷον Μούσας Μνημοσύνης παῖδας, ἢ ὅσα
τοιαῦτα. ἔναι γὰρ καὶ ἀκοῦσαι ἀηδεῖς, οἷον 〈ὅτι〉 ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἀνέδραμεν ἡ
Ἀθηνᾶ. μὴ γὰρ τοῦτο, εἰ καθ' ὑπόνοιαν εἴρηται καὶ πρὸς ἄλλο τι, ἔχει ὀρθῶς, ἄλλως δ' ἀηδῶς
πέπλασται. ἔπειτα δὲ πίστει λαμβάνειν ἀπὸ τῶν ἀληθῶν, ἐν οἷς ἂν ψευδῶμεθα, ὥς καὶ ἡμεῖς
πεποιήκαμεν, πολλάκις δὲ καὶ ὁ Ὅμηρος. ἔτι δὲ καὶ τοὺς πεπλασμένους ὕμνους ἑαυτοῖς εἶναι
συμφώνους, καὶ μὴ ἐναντιούμενα ἢ μαχόμενα ἐφέλκεσθαι, ὥσπερ ἐν ἐκείνῳ τῷ μύθῳ, ὅτι Ζεὺς
πρὸ πάντων ἐγένετο καὶ θεῶν ἀπάντων ἐστὶ πατὴρ, καὶ τὴν Θέμιν οὖσαν τοῦ Κρόνου τὸ
παλαιὸν γυναικᾶ ἡγάγετο.

342

εἰ μὲν γὰρ ἦν πρὸ πάντων καὶ 〈πρὸ〉 Θέμιδος· εἰ δ' ἦν πρὸ Διὸς Θέμις, οὐ πρὸ πάντων. ἔτι
πρὸς τούτῳ φυλακτέον ἐν τοῖς πεπλασμένοις ὕμνοις τὸ μῆκος καὶ τὴν περιεργίαν. ἤδη γὰρ
τινες τῶν νεωτέρων, ἀναπλάσαντες δαίμονά τινα νέον Ζηλοτυπίαν, κρήδεμνον μὲν αὐτῇ
Φθόνον προσέθεσαν, ζῶντην δ' αὖ Ἑριν. καὶ μάλιστα ὁ Παυσανίας ἐπιφορὰς ἔχει πρὸς τὴν κατὰ
μέρος ταύτην περιεργίαν. ἔστι δὲ ἐντ ... οὖσαν ἀρχαῖον καὶ νέον ἐν ποιήσει μὲν, μάλιστα δὲ ἐν
συγγραφῇ. Τὴν ἐρμηνείαν δὲ προσάξεις τοῖς τοιούτοις ὕμνοις πρὸς τὰ πράγματα ὀρῶν, εἰ μὲν
ἀνθρώπινόν τι ἀναπλάττοις, ἀφελεστέραν καὶ κομποτέραν, λέγω δὲ ἀνθρώπινα ὅσα οὐ
παντάπασι φρικώδη καὶ θεῖα, οἷον Πενίαν καὶ Ἀγρυπνίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. εἰ δὲ ἀναπλάττοις

θεῖα, οὕτω καὶ τὴν ἑρμηνείαν σεμνοτέραν προσάξεις. χρή δὲ εἰδέναι, ὅτι γονιμώτατος καὶ ἐπινοίας ἐστὶ σημεῖον ὁ τοιοῦτος ὕμνος. ΠΕΡΙ ΑΠΕΥΚΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΚΤΙΚΩΝ Οἱ δὲ ἀπευκτικοὶ καὶ προσευκτικοὶ ὕμνοι σχεδὸν μὲν, ὥσπερ ἐφάσκομεν, πᾶσι τοῖς προειρημένοις εἰσὶν ἀναπεπλεγμένοι, ἢ τοῖς γε πλείστοις αὐτῶν. ἅπαντες γὰρ ἀνυμνοῦντες τοὺς θεοὺς εἰς εὐχὰς ἐγκλείουσι τοὺς λόγους. ἤδη δὲ τινες καὶ ἀποτόμως καθ' αὐτοὺς γεγόνασιν, ἀπευκτικὸς μὲν ὁ τοιοῦτος· Ζεῦ κύδιστε μέγιστε, κελαινεφές, αἰθέρι ναίων, μὴ πρὶν ἐπ' ἥλιον δύναι καὶ ἐπὶ κνέφας ἔλθεῖν· προσευκτικοὶ δὲ· κλυθὶ μευ αἰγιόχοιο Διὸς τέκος, ἦτε μοι αἰεὶ ἐν πάντεσσι πόνοισι παρίστασαι.

343 καὶ παρὰ Πλάτωνι, ὦ φίλε Πᾶν καὶ ὅσα ἐν τῷ Φαίδρῳ εὔχεται. δεῖ δὲ τοὺς τοιούτους ὕμνους μὴ κατακορεῖς εἶναι. τὰς μὲν γὰρ εὐχὰς δικαίας εἶναι χρή, καὶ [ἀπευχὰς] δικαίας οὐσας καὶ ἀπλᾶς εἶναι δεῖ, τὸ δεῖνα γενέσθαι, εἶναι δὲ [ἀπλᾶς] καὶ βραχείας, ἔτι δὲ οὐ διδάσκειν τοὺς θεοὺς, ἀλλ' αἰτεῖν ἅπερ ἀκριβῶς ἴσασιν. ἔτι δὲ καὶ πάσας εὐχὰς καὶ συγγραφῶν ἐπιὼν τὰς αἰτήσεις [εἰς τοὺς πολίτας] βραχείας οὐσας εὐρήσεις. ἤδη δὲ καὶ εἰς τοὺς πολιτικούς τὸ μέρος τοῦτο τῶν ὕμνων κατῆλθε, πλήν γε ὡς ἐπιμαρτυρία· τὸ γὰρ πρῶτον μὲν ὦ [ἄνδρε ς] Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὐχομαι καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ τὸ καλῶν δὲ τὸν Ἀπόλλω τὸν Πύθιον, τῶν εὐκτικῶν καὶ ἀπευκτικῶν ὕμνων μετείληφεν ἵχνη. Οὐκ ἄγνοῶ δὲ ὅτι ἀπορητικούς τινες τεθείκασιν καὶ διαπορητικούς καθ' ἕκαστον τῶν μερῶν, οἷον διηπόρησαν περὶ γενεαλογίας [περὶ] Ἑρωτος εὐθύς, εἴτε ἐκ χάους ἐγένετο, εἴτε ἐξ Ἀφροδίτης, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. καὶ πάλιν περὶ δύναμιν, εἴτε ἀνθρώπιναι πράξεις καὶ διοικήσεις, εἴτε θεῖαι. καὶ συνορᾷς δὴ τοῦτο τὸ εἶδος ὃ φημι πᾶν, ἀλλὰ τὸν τοιοῦτον ὕμνον τῷ μὲν σχήματι διαφέρειν φημί, τῇ δὲ φύσει τὸν αὐτὸν εἶναι ἐκείνων ἐκάστω, ὥσπερ καὶ τὴν Τύχην Σοφοκλῆς ὕμνησε διαπορῶν [ὕμνεϊ]. Ἐφην δὲ γενέσθαι τινὰς ὕμνους καὶ ἐξ ὁμοίου τούτων ἀπάντων ἢ τῶν πλείστων συντεθέντων, οἵπερ εἰσὶ καὶ τελειότατοι ἔπαινοι καὶ μάλιστα τοῖς συγγραφεῦσι πρέποντες· τῷ μὲν <γὰρ> ποιητῇ ἐξαρκεῖ καὶ μέρος τι ἀπολαβόντι καὶ κατακοσμήσαντι τῇ ποιητικῇ κατασκευῇ πεπαῦσθαι, ὁ δὲ συγγραφεὺς πειράσεται διὰ πάντων ἔλθεῖν.

344 χαριέστατον δὲ τὸ τοιοῦτον μέρος παρέσχηται ἐν τοῖς Μαντευτοῖς Ἀριστείδης. οὗτος γὰρ τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὴν Ὑγίειαν συγγέγραφεν οὐκέτι μοι ὡς ἐπαίνων ἀνθρωπίνην περιέργειαν ἔχοντας. Τὸ μὲν δὴ περὶ τῶν εἰς τοὺς θεοὺς βιβλίον τέλος εἴληφεν ἡμῖν, ἐξ ὧν ἡγούμεθα καὶ ποιητὰς καὶ συγγραφέας καὶ ῥήτορας πάντας ἀνυμνεῖν θεοὺς ἐντέχνως, καὶ ὅπως καὶ ἐν ὁποίοις καιροῖς. ἐφεξῆς δ' ἂν εἴη περὶ χώρας <καὶ> πόλεως ἐπαίνων εἰπεῖν· οὕτως γὰρ καὶ εἰς τοὺς τόμους ἀναγωγὴ γεγένηται. καὶ πρῶτον περὶ τῶν τῆς χώρας ἐγκωμίων, οὐχ ὡς ἀποτόμως [περὶ] τινὸς ἐγκωμιάσαντος χώραν ἄνευ πόλεως, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν πόλεων ἐγκωμίοις καὶ τῶν περὶ χώρας ἐπαίνων παραλαμβανομένων. ΠΩΣ ΧΡΗ ΧΩΡΑΝ ΕΠΑΙΝΕΙΝ Ἐπαινος μὲν χώρας, ὡς ἀνωτάτω διελέσθαι, διττός, ἢ κατὰ φύσιν ἢ κατὰ θέσιν. ἢ γὰρ πῶς κεῖται ἐξετάσαντες ἀξίαν αὐτὴν ἐπαίνου ἀποφαίνομεν, ἢ ὅπως πέφυκε. θέσιν τοίνυν χώρας δοκιμάζομεν τε καὶ κρίνομεν ὅπως κεῖται πρὸς γῆν ἢ <πρὸς> θάλατταν ἢ πρὸς οὐρανόν· πρὸς μὲν γῆν, εἰ μεσόγειος εἴη καὶ πλέον ἢ ἔλαττον θαλάττης ἀπέχουσα, ἢ ἐπιθαλαττίδιος καὶ ἐπ' αἰγιαλοῖς· πρὸς δὲ θάλατταν, εἰ νῆσος ἢ νήσῳ ἐοικυῖα· πρὸς δὲ οὐρανόν, εἰ ἐν δυσμαῖς, ἢ ἐν ἀνατολαῖς, ἢ ἐν μεσημβρίᾳ, ἢ ἐν ἄρκτῳ, ἢ ἐν τῷ μέσῳ τούτων. ἤδη δὲ τινες καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀστέρας τὴν θέσιν ὥρισαντο, ὥσπερ οἱ ποιηταί, ὑπὸ Πλειάδας ἢ Ὑάδας, ἢ ὑπὸ Ἀρκτοῦρον ἀνίσχοντα, ἢ ὑπὸ Ἑσπερον. κατὰ γὰρ τοὺς τρεῖς κανόνας θέσιν χώρας δοκιμάζομεν· ἐν γὰρ τῷ περὶ οὐρανοῦ καὶ τὸ τῶν ὡρῶν συνείληπται. τὴν δὲ φύσιν τῆς χώρας δοκιμάζομεν ἀπάσης ἐκ τῶν ἐξ τόπων τούτων, ἢ γὰρ ὀρεινὴ τίς ἐστιν ἢ πεδινή, ἢ ξηρὰ καὶ ἄνυδρος ἢ λιπαρὰ καὶ εὐυδρος, καὶ ἢ εὐφορος καὶ πολυφόρος ἢ ἄφορος καὶ δύσφορος.

ἀπὸ γὰρ τούτων χώρας ἀρετὴν καὶ κακίαν διαγινώσκομεν. ἵνα δέ σοι τῶν θεωρημάτων τούτων ἀπάντων παραδείγματα ὑπάρχη, ἐκάστου ἐκθήσομαι, δύο εἰπὼν πρότερον πρὸς ἃ [τὰ κεφάλαια] ἀνάγοντας ἐπαινεῖν δεῖ, πρὸς ἡδονὴν ἢ πρὸς ὠφέλειαν· πρὸς γὰρ ταῦτα τὰ κεφάλαια ὁρῶντα δεῖ τοὺς περὶ χώρας ἐπαίνους ποιεῖσθαι. οἷον εἰ μεσόγειον ἐπαινοίης, πρὸς μὲν ἡδονήν, ὅτι τῶν ἀπὸ τῆς ἡπείρου ἀγαθῶν βεβαίως ἀπόλαυσις καὶ τέρψις γίνεται, ὁρῶν πεδία περιλαμβανόντων καὶ τῶν πεδίων ληΐοις κατεστεμμένων· πρὸς δὲ ὠφέλειαν, διότι οἱ καρποὶ [τε] γνησιώτεροι ἀπὸ τῆς γῆς ἅτ' οὐ κλυζομένης καὶ τῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης ταραχῶν ἀπεχούσης. εἰ δὲ ἐπιθαλάττιον ἐπαινοίης, ὅτι ὅσα καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν θαλάττῃ ἡδέα καὶ ὠφέλιμα, συνείληφεν ἡ χώρα. εἰ δὲ νῆσον ἐπαινοίης, καὶ πρὸς ἡδονὴν καὶ πρὸς ὠφέλειαν, ὥσπερ Ἀριστείδης ἐν τῷ Νησιωτικῷ. εἰ δὲ νήσω ἐοικυῖαν, ἃ τε περὶ Τύρου Ἀριστόβουλος ἱστόρησε καὶ περὶ Κυζίκου Ἀριστείδης ἐν τῷ πρὸς Κυζικηνούς, καὶ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Πόροις [τοῖς] περὶ τῆς Ἀττικῆς. καὶ μὴν εἰ μὲν ἀνατολικὴ εἴη, ὅτι πρώτη αὕτη ἡλίῳ ἐντυγχάνει, καὶ ἡγεμὼν ἐστὶ φωτὸς ἄλλαις, εἰ δὲ δυτικὴ εἴη, ὅτι ὥσπερ κορωνὶς ἐπίκειται, παραπέμπουσα τὸν θεόν· εἰ δὲ μεσημβρινή, ὅτι ὥσπερ ἐπὶ παρατάξεως τοῦ οὐρανοῦ τὸ μέσον κατέληφεν· εἰ δὲ ἀρκτική, ὅτι τὸ ὑψηλότατον τῆς γῆς καὶ ὑπόβορρον ὥσπερ ἀκρόπολις κατέχει· εἰ δὲ τὸ μεσαίτατον, ὃ δὴ περὶ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος λέγουσιν, ὅτι περὶ αὐτὴν ἡ πᾶσα γῆ κυκλεῖται, καὶ ὥραις ἐστὶν εὐκρατος. ἔτι τοίνυν εἰ μὲν ὀρεινὴ εἴη, ὅτι ἀνδρὶ ἐρρωμένῳ ἔοικε νεύροις διειλημμένῳ· εἰ δὲ πεδινή, ὅτι εὐτακτός ἐστι καὶ οὐκ ἀνώμαλος οὐδ' ὀστώδης.

346 καὶ μὴν εἰ μὲν ξηρὰ καὶ ἄνυδρος, ὅτι διάπυρός ἐστι κατὰ τὸν περὶ τοῦ αἰθέρος λόγον καὶ τοῦ οὐρανοῦ· πυρώδης γὰρ ὁ οὐρανὸς καὶ ἐπίξηρος· εἰ δὲ λιπαρὰ καὶ εὐνδρος, καὶ πρὸς τὴν ἡδονὴν καὶ πρὸς τὴν ὠφέλειαν εὐφυής. καὶ εἰ μὲν ἀμφορος, ὅτι γυναικὶ εὐπαιδὶ ἔοικεν· εἰ δὲ ἀφορός τε καὶ δύσφορος, ὅτι φιλοσοφεῖν τε καὶ καρτερεῖν διδάσκουσα. Ἐκεῖνό γε μὴν ἰστέον, ὅτι τῶν ἐγκωμίων τὰ μὲν ἐστὶν ἔνδοξα, [τὰ δὲ ἄδοξα,] τὰ δὲ ἀμφίδοξα, τὰ δὲ παράδοξα. ἔνδοξα μὲν τὰ περὶ ἀγαθῶν ὁμολογουμένων, οἷον θεοῦ ἢ ἄλλου τινὸς ἀγαθοῦ φανεροῦ· [ἄδοξα δὲ τὰ περὶ δαιμόνων καὶ κακοῦ φανεροῦ]· ἀμφίδοξα δὲ ὅσα πῇ μὲν ἔνδοξά ἐστι, πῇ δὲ ἄδοξα, ὃ ἐν τοῖς Παναθηναϊκοῖς εὐρίσκεται καὶ Ἰσοκράτους καὶ Ἀριστείδου· τὰ μὲν γὰρ ἐστὶν ἐπαινετά, τὰ δὲ ψεκτά, ὑπὲρ ὧν ἀπολογοῦνται· παράδοξα δὲ οἷον Ἀλκιδάμαντος τὸ τοῦ Θανάτου ἐγκώμιον, ἢ τὸ τῆς Πενίας Πρωτέως τοῦ κυνός. ἐνέταξα δὲ τὸ θεώρημα, ἐπειδὴ ἀφόρους καὶ δυσφόρους χώρας, καὶ τὰς ἀνύδρους καὶ ψαμμώδεις, ὅπως ἐπαινεῖν χρή ὑπέδειξα. ὅτι γὰρ τῶν τοιούτων [καὶ] παραδόξων καὶ ἀπολογίαν ἐξευρίσκειν ἔστιν, εἰς ἐγκώμιον ἐξαρκεῖ. χώρας μὲν ἀπὸ τούτων ἐγκωμιαστέον, πόλεις δὲ ἐξ ὧν δεῖ ἐπαινεῖν μετὰ ταῦτα ὑποδεικτέον, ἵνα ἡμῖν κατὰ τὴν τομὴν προῖη τὸ σύνταγμα. ΠΩΣ ΧΡΗ ΠΟΛΕΙΣ ΕΠΑΙΝΕΙΝ Οἱ τοίνυν περὶ τὰς πόλεις ἔπαινοι μικτοὶ εἰσιν ἀπὸ κεφαλαίων τῶν περὶ χώρας εἰρημένων καὶ τῶν περὶ ἀνθρώπους. ἐκ μὲν γὰρ τῶν περὶ χώρας τὴν θέσιν ληπτέον, ἐκ δὲ τῶν περὶ ἀνθρώπους τὸ γένος, τὰς πράξεις, τὰς ἐπιτηδεύσεις· ἀπὸ γὰρ τούτων τὰς πόλεις ἐγκωμιάζομεν.

347 ὅπως δὲ τῶν κεφαλαίων τούτων ἕκαστον ἐργαζόμεθα, ἐγὼ διδάξω καὶ φράσω. θέσιν πόλεως δοκιμάζομεν κατὰ τοὺς ἄνω τρόπους τοὺς εἰρημένους καὶ καθ' ἑτέρους πλείονας, ἢ πρὸς οὐρανὸν καὶ ὥρας, ἢ πρὸς ἡπειρον, ἢ πρὸς θάλατταν, ἢ πρὸς τὴν χώραν ἐν ᾗ κεῖται, ἢ πρὸς τὰς περιοίκους χώρας καὶ πόλεις, ἢ πρὸς ὄρη, ἢ πρὸς πεδία. τὸ γὰρ εὐνδρον εἶναι τὴν πόλιν ἢ ποταμοῖς περιειληφθαι ἔφην τῶν περὶ χώραν εἶναι. αὐτῶν δὲ τούτων ἕκαστον καὶ πρὸς ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν κατὰ τὴν ἄνω γεγонуῖαν διαίρεσιν. χρή δὲ καὶ καθ' ἕκαστον τούτων ... τὸ εὐμαθέστερον καὶ σαφέστερον γενέσθαι τὸ σύνταγμα. τὴν γὰρ θέσιν πρῶτον ἔφην κατὰ τὸν οὐρανὸν καὶ κατὰ τὰς ὥρας δεῖν θεωρεῖν. θεωρεῖται δὲ ἢ κατὰ ψύξιν ἢ κατὰ θάλψιν ἢ κατ' ἀχλὺν ἢ κατὰ καθαρότητα ἢ κατὰ εὐαρμοστίαν πασῶν τῶν ὥρων. εἰ γὰρ τις <κατὰ> τὸν οὐρανὸν δοκιμάσει, γίγνεται θέσις πόλεως ἢ κατὰ ταῦτα πάντα ἢ κατὰ τούτων τὰ πλεῖστα ἢ

ἔνια. ἂν μὲν οὖν περιῇ δεικνύειν τὴν πόλιν, ἣν ἐγκωμιάζομεν, κατὰ πάντα ταῦτα εὐθετον οὔσαν, θαυμαστὸν γίνεται τὸ χρῆμα καὶ πλείους αἱ ἀφορμαί. εἰ δὲ μὴ, τὰ πλείστα τούτων πειρᾶσθαι δεῖ προσόντα αὐτῇ ἀποδεικνύναι· εἰ δὲ μὴ τὰ πλείστα, ἀλλὰ τὰ ισχυρότατα καὶ τὰ μέγιστα. εἰ δὲ παντάπασιν ἄμοιρος εἴη ἡ πόλις ἐγκωμίων κατὰ τὴν θέσιν (ὅπερ σπανιώτατόν ἐστιν· εὐρήσομεν γὰρ ἢ ἐν ψυχροῖς τόποις οὔσαν ἢ ἐν θερμοῖς ἢ ἐν εὐαρμοστοῖς παρὰ τὴν κρᾶσιν τῶν ὥρων), εἰ δὲ τινες τὴν Ἀσκλην οἰκοῖεν, ἐχρῆν αὐτὸ τοῦτο εἰς ἐγκώμιον λαμβάνειν [εἰ δ' αὖ ἄφορός τε καὶ δύσφορος, ἐχρῆν αὐτὸ τοῦτο εἰς ἐγκώμιον λαμβάνειν], ὅτι φιλοσοφεῖν ἀνάγκη τοὺς ἐνοικοῦντας καὶ καρτερικοὺς εἶναι. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ ὅρον, εἰ μὲν θερμότερος εἴη ὁ τόπος, τὰ ἐν τοῖς ψυχροῖς κακὰ λεκτέον· εἰ δὲ ψυχρότερος, τὰ ἐν τοῖς θερμότεροις.

348 ἄριστα δὲ κεκραμέναις χρή νομίζειν τὰς ἱκανὸν χρόνον μέρει ἐκάστω παραμενούσας. αὐτῶν δὲ τῶν ὥρων αἱ μὲν ἐπὶ τὸ μᾶλλον θεωροῦνται, αἱ δὲ ἐπὶ τὸ ἔλαττον. χειμῶν μὲν γὰρ καὶ θέρος ἐπὶ τὸ ἔλαττον· μᾶλλον γὰρ ἐλάττους καὶ ἀσθενεστέρας ἐπαινετέον. ἔαρ δὲ καὶ μετόπωρον ἐπὶ τὸ μᾶλλον· μᾶλλον γὰρ ἰσχύειν τὰς ὥρας ταύτας ἐπαίνου ἄξιον. ἐν δὲ <τῷ> περὶ τῶν ὥρων καὶ ἃ ἐκάστη φέρει τακτέον, αὐτὰ ταῦτα δὲ ἐφ' ἐκάστη κατὰ τὰ τρία ταῦτα θεωρητέον, χρόνον ποιότητα ποσότητα· χρόνον μὲν εἰ ὅλον μένει ἀκήρατα, εἰ πλείστον τοῦ ἔτους· ποιότητα δὲ [εἰ] πρὸς ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν, ὠφέλειαν μὲν εἰ ἀβλαβὴ ἐστίν, ἡδονὴν δὲ εἰ ταῖς αἰσθήσεσι τερπνὰ γεύσεσιν ὄψεσι καὶ ταῖς ἄλλαις· ποσότητα δὲ εἰ πολλὰ ταῦτα εἴη. Περὶ μὲν τῆς θέσεως τῆς κατ' οὐρανὸν καὶ ὥρας ταῦτα, ἐξ ὧν ἂν τις ἐγκωμιάζῃ πόλιν, ἐφεξῆς δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν τῆς θέσεως στοιχείων ἐπισκεψώμεθα. ἦν δὲ δεύτερον καὶ τρίτον στοιχεῖον, ὅπως κεῖται πρὸς ἡπειρον, ὅπως πρὸς θάλασσαν. ἔαν μὲν τοίνυν ἡπειρωτικὴ ἦ καὶ πλείστον ἀπέχη <ἀπὸ> τῆς θαλάσσης, τὴν ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως ἀσφάλειαν ἐγκωμιάσεις, καὶ σοφῶν ἀνδρῶν παραθήσεις γνώμας, αἱ τοὺς κατ' ἡπειρον οἰκισμοὺς ἐπαινοῦσι καὶ τοὺς πλείστον ἀπὸ θαλάττης ἀπέχοντας, καὶ πάντα ἐρεῖς ὅσα ἐν τῷ ἐτέρῳ κακά. ἔαν δὲ ἡ πόλις θαλαττία ἦ ἢ νῆσος, τὰς τε ἡπείρους ἐρεῖς κακῶς καὶ τοὺς ἡπειρωτικοὺς οἰκισμοὺς, καὶ ὅσα ἀγαθὰ ἀπὸ θαλάσσης ἀριθμῇ. ἰδίως δὲ καὶ περιεργάσῃ τὴν ἐκάστης νήσου ἢ τὴν ἐκάστης πόλεως θέσιν. τὸ γὰρ τοιοῦτον μέρος ἀδύνατον περιστοιχίζεσθαι διὰ τὸ ἄπειρον. ἔαν δὲ παραθαλάττιος ἦ καὶ ἐπ' αἰγιαλοῖς, ὅτι ἀμφοτέρω ὑπάρχει τὰ ἀγαθὰ. ἔαν δὲ ὀλίγον ἀπέχη ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ὅτι τὰ μὲν ἐκατέρωθεν ἐκπέφυγε λυπηρά, τὰ δ' ἀμφοτέρων ἀγαθὰ ἀνείληφεν.

349 Ἐξῆς ἦν στοιχεῖα θέσεως, ὅπως ἔχει πρὸς τὴν περιοικίδα χώραν, καὶ ὅπως πρὸς τὰς ἀστυγείτονας χώρας. πρὸς μὲν τοίνυν τὴν περιοικίδα χώραν θεωρητέον, εἰ ἐπ' ἀρχῆς κεῖται, ἢ ἐν μέσῳ, ἢ πρὸς τῷ τέλει. καὶ εἰ μὲν ἐπ' ἀρχῆς κεῖται, ὥσπερ προσώπῳ ἀπεικαστέον, καὶ ὅτι ἐντὸς τὴν αὐτῆς χώραν φυλάττει, ὥσπερ μιᾶς οἰκίας προπύλαια. ἔαν δὲ ἐν μέσῳ, ὅτι ὥσπερ βασιλεία ἢ ἀρχεῖα ἢ ὁμφαλὸς ἀσπίδος, ὥσπερ Ἀριστείδης εἶπε, [κατείληφεν] ἢ ὥσπερ ἐν κύκλῳ μέσον σημεῖον. ἔαν δὲ ἐπὶ τέλει, ὅτι ὥσπερ ἐραστὰς ἀποφυγοῦσα τοὺς προσιόντας. Ἔτι δὲ ὀψόμεθα καὶ ζητήσομεν, πότερον τὰ σκληρὰ προβαλλομένη ἐν πεδινοῖς ἐστίν, ἢ ἐν τοῖς σκληροτάτοις τόποις κατῳκίσται τὰ πεδία προβαλλομένη· καὶ ἔαν ἐν πεδινοῖς ἰδρυμένη, ὅτι ἀποπειρᾶται τῶν ἀφικνουμένων, ὥσπερ ἀγῶνα προτιθεῖσα, ἢ ὅτι εὐερκής ἐστίν, ὥσπερ τείχους ἀνεσθηκότος. ἔαν δὲ τὰ πεδία προβαλλομένη ἐν τοῖς σκληροῖς φαίνεται ἰδρυμένη, ὅτι ἡμέρος ἐστὶ πρὸς τοὺς ἀφικνουμένους, καὶ ὥσπερ ἀκρόπολις [αὕτη κατείληφεν] ἀφ' ὑψηλοῦ πυρσεύουσα. ἔαν δὲ ἀναμῖξ ἦ ταῦτα καὶ συγκεχυμένως φαίνεται διακεείμενα, τὴν ποικιλίαν ἐπαινετέον, ὥσπερ Ἀριστείδης πεποίηκεν. ἔτι δὲ πρὸς τὰ ὕδατα τὰ ἐν τῇ χώρᾳ θεατέον. ὕδατων δὲ φύσεις τριχῇ δεῖ διαιρεῖν, ἢ ὡς πηγῶν, ἢ ὡς ποταμῶν, ἢ ὡς λιμνῶν. κριτέον δ' αὐτὰ ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα, πρὸς ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν, καὶ ἔτι πρὸς αὐτὴ τῇ διαιρέσει πρὸς πλῆθος καὶ αὐτοφυΐαν· ἐνιαχοῦ γὰρ καὶ θερμαὶ πηγαὶ εὐρίσκονται. Πρὸς τοίνυν τὰς ἐν γειτόνων θεωρητέον ἢ [ὡς πρὸς] πόλεις ἢ [ὡς πρὸς] χώρας, [ἢ] πότερον ἐν ἀρχῇ ἐστὶν αὕτη, ἢ πρὸς τῷ

τέλει, ἢ πανταχόθεν μέση· καὶ χῶραι καὶ πόλεις εἰ μικραὶ καὶ ἀφανεῖς, <ἢ μεγάλαι καὶ ἐπιφανεῖς,> καὶ εἰ ἀρχαῖαι ἢ νέαι.

350 πρὸς μὲν τοίνυν χώρας, οἷον εἰ λέγοι τις, ὅτι [ἡ νῦν καλουμένη Ἀσία] παρῳκίσταται μεγάλῳ ἔθνει, καὶ ὅμως ὑπὸ μεγέθους οὐ κρύπτεται· πόλεις δ', ὥσπερ λέγουσι περὶ τῶν πόλεων τῶν Ἀσιανῶν, ὅτι ἐγγὺς ἀλλήλων οὔσαι οὐκ ἀφαιροῦνται ἀλλήλας τὸν κόσμον. καὶ εἰ μὲν ἐπ' ἀρχῆς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὅτι προβέβληται ἀντ' ἄλλου φυλακτηρίου, ὥσπερ ὁ Ἀριστείδης· τοῦτο γὰρ φησι περὶ τῶν Ἀθηνῶν. εἰ δὲ μέση κέοιτο ἡ πόλις πολλῶν χωρῶν καὶ πόλεων μεγάλων, ὅτι πανταχόθεν περιβέβληται καὶ ἀντὶ κόσμου προπύλαια καὶ εἰς ἀσφάλειαν περιβόλους. εἰ δὲ πρὸς τέλει, ὅτι ἀντὶ κεφαλῆς ἐπικείται ταῖς ἄλλαις [χώρας] καὶ κορυφῆς. εἰ δ' ἔνδοξοι εἶεν αἱ πόλεις καὶ ἐπιφανεῖς, ὅτι ἐνδόξων ἐνδοξότερα ἐστὶ καὶ ἐπιφανῶν ἐπιφανεστέρα, ἢ ἐπιφανῶν οὐκ ἀφανεστέρα ἢ οὐ πολὺ· εἰ δὲ ἄδοξοι καὶ <οὐκ> ἐπιφανεῖς, ὅτι δι' αὐτὴν ἀλλ' οὖν ὀνόματος καὶ φήμης τυγχάνουσιν. εἰ μὲν ἀρχαῖαι χῶραι εἴησαν, ὅτι ἀνάγκη καὶ αὐτὴν ἀρχαίαν εἶναι τὴν πρόσοικον [χώραν]· εἰ δὲ πόλεις, ὅτι αἱ μὲν κεκμήκασιν χρόνῳ, ἢ δ' ἀνθεῖ· εἰ δ' αὖ νέαι, ὅτι πρὸς φυλακὴν προβέβληται νεωστὶ γεγεννημένη. Σκεψώμεθα τοίνυν καὶ τὴν τοπικὴν καλουμένην θέσιν, ἥπερ ἐστὶν ὑπόλοιπος. καλοῦσι δὲ τοπικὴν τὴν τοῦ τόπου φύσιν, ἐν ᾗ ἡ πόλις ἵδρυται. πᾶσα πόλις, ὡς ἀνωτάτω συλλαβεῖν, αὐτὰ γὰρ τὰ καθ' ἑκάστην σχήματα ἀδύνατον περιλαβεῖν, ἢ πᾶσα ἐν ὄρει καὶ γηλόφῳ <ἔστηκεν> ἢ πᾶσα ἐν πεδίῳ <ἢ πῇ μὲν ἐν ὄρει πῇ δὲ ἐν πεδίῳ>. ἂν μὲν τοίνυν πᾶσα ἐν ὄρει, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς ἡδονὴν ἐπαινετέον ἐκ τούτου, κατὰ μὲν εἰρήνην διὰ τὴν τοῦ ἀέρος τοῦ ὑποκειμένου καθαρότητα, κατὰ δὲ πόλεμον ὅτι αὐτοφυεὲς τεῖχος καὶ ἀπρόσβατον κέκτηται.

351 ἐλαττώματα δὲ τῶν ἐν γηλόφῳ κειμένων ψύχους ὑπερβολαί, ὁμίχλη, στενοχωρίαί. δεῖ οὖν ἀποφαίνειν οὐ προσόντα ταῦτα ἢ οὐ μάλιστα. ἐὰν δὲ ἐν πεδίῳ, δεῖ ἐπαινεῖν, ὅτι ἐν ὀφθαλμῷ ἡ πόλις φαίνεται, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνώμαλος τοῖς ἄρθροις, ὥσπερ σῶμα εὐρυθμον, ὅτι γεωργικὴ τίς ἐστὶν ἡ φύσις τῆς πόλεως, ὅτι ὑπ' ἀνδρείας οὐ πέφευγεν, ὥσπερ αἱ ἄλλαι πόλεις, εἰς ὄρη. [τὰ ἐλαττώματα τῶν ἐν ὑψηλῷ πόλεων ἰδρυμένων ὀνειδιεῖς, τὰ δὲ τῶν ἐν πεδίῳ φεύξει.] ἔστι δὲ ἐλαττώματα αὐχοὶ καὶ πνιγμοὶ καὶ ῥαστώνη ἐπιθέσεως καὶ ὅσα τοιαῦτα. ταῦτα οὖν ἢ ὡς ἥκιστα ἢ ὡς ἐλάχιστα ἀποδεικνύναι χρή προσόντα. ἀλλὰ μὴν εἰ πῇ μὲν πεδινῇ εἴη ἡ πόλις, πῇ δὲ ἐν ὄρεσιν, τό τε πλῆθος ἐπαινέσεις καὶ τὴν ποικιλίαν, ὅτι ἅπερ ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσι πρόσεστι, ταῦτα ἀμφοτέρα μόνῃ κέκτηται, <καὶ> ὅτι τὰ ἀμφοτέρων ἐλαττώματα ἐκπέφευγε· πειράση δὲ ἀποδεικνύναι καὶ ὅτι πολλαῖς ἔοικε πόλεσιν. ἐκ τούτων καὶ περὶ ταῦτα ἡ μέθοδος. ΠΩΣ ΔΕΙ ΛΙΜΕΝΑΣ ΕΓΚΩΜΙΑΖΕΙΝ Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μέρει καὶ τὸ περὶ λιμένων ἔγκειται. λιμένες δὲ ἢ ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, καὶ φήσεις ὥσπερ κόλπῳ δέχεσθαι τοὺς καταπλέοντας ὑπὸ τὰς ἀγκάλας· ἢ ἐν ἀρχῇ τῆς θέσεως, καὶ φήσεις ὥσπερ ποσὶν ἐπιστηρίζεσθαι τῷ λιμένι. καὶ ἢ αὐτοφυεῖς εἰσὶν ἢ χειροποίητοι. ἂν μὲν τοίνυν χειροποίητοι ᾖσιν, ἔρεῖς <ὅτι> οὐχ ἡ πόλις δι' αὐτοῦς, ἀλλ' αὐτοὶ διὰ τὴν πόλιν γεγονάσιν· εἰ δ' αὐτοφυεῖς, ὅτι ἀπρόχωστοί εἰσι διὰ τὸ αὐτοφυεῖς εἶναι, ὅσοι δὲ χειροποίητοι, προχοῦνται. καὶ ἢ εἷς ἐστὶν ἢ πολλοί. ἂν μὲν εἷς, ὅτι ὥσπερ σώματος εἷς κόλπος ἐστίν· ἐὰν δὲ πολλοί, ὅτι ὑπὸ φιλανθρωπίας πολλὰς χεῖρας προτείνει τοῖς καταίρουσι.

352 λιμένας δὲ ἐπαινέσεις ἢ ὡς ἀκλύστους, ἢ ὡς νηνέμους καὶ ὡς ἐπισκεπεῖς, ἢ ὡς πολὺπλους, ἢ ὡς κατὰ πάντα ἄνεμον ἐκπέμποντας, ἢ ὡς πρὸ τῶν μεγάλων πελαγῶν προκειμένους, ἢ ὡς ἀγχιβαθεῖς. [ΠΩΣ ΔΕΙ ΚΟΛΠΟΥΣ ΕΠΑΙΝΕΙΝ] Ἐν τούτῳ <δὲ> καὶ τὸ περὶ τῶν κόλπων. κόλπους ἐπαινέσεις εἰς μέγεθος καὶ κάλλος καὶ εὐρυθμίαν καὶ εἰς εὐλιμενότητα καὶ πολυλιμενότητα. [ΠΩΣ ΔΕΙ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΕΓΚΩΜΙΑΖΕΙΝ] Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸ περὶ τῶν ἀκροπόλεων· αἱ μὲν ἐν μέσῳ πόλεων εἰσιν, αἱ δ' ἐν πλαγίῳ. καὶ αἱ μὲν ὑψηλαί, στεναὶ δὲ τὸ ἄνω δάπεδον, αἱ δὲ βραχεῖαι μὲν, εὐρύχωροί δέ· καὶ αἱ μὲν εὐυδροί, αἱ δὲ ἄνυδροι· καὶ αἱ μὲν

άνώμαλοι τὰς κορυφάς, αἱ δὲ πεδινώτεραι. ἥτις μὲν οὖν τὰς μὲν ἀρετὰς εἴληφεν τὰς δὲ κακίας ἐκπέφευγεν, αὕτη καλλίστη, ὅμως δ' ἐξ ὧν ἐπαινετέον τούτων ἐκάστην λεκτέον. ἂν μὲν τοίνυν ἐν πλαγίῳ τῆς πόλεως ᾗ, ὅτι ἀκριβῶς κέλητι ἔοικε· μετὰ γὰρ πᾶν τὸ σῶμα κεῖται. εἰ δ' ἐν μέσῳ, ὅτι περὶ αὐτὴν ἡ πόλις ἵδρυται, ὥσπερ βασιλικαὶ περὶ ἱερὸν περιβολαί. ἂν δ' ὑψηλὴ μὲν, στενὴ δὲ τὸ ἄνω ἔδαφος, ὅτι ὥσπερ ἱερὸν τῷ ὄντι ἅπαν ἀοίκητόν ἐστι πλὴν ὅσα τοῖς κατέχουσι θεοῖς. εἰ δὲ βραχεῖα μὲν, εὐρύχωρος δέ, ὅτι πόλει ἔοικεν ἡ ἀκρόπολις ὑπ' εὐρυχωρίας. καὶ εἰ μὲν ἄνυδρος, ὅτι ὑπὸ ὕψους τοῦτο πέπονθεν, εἰ δὲ εὐυδρος, ὅτι καὶ ὑψηλὴ οὖσα καὶ πρὸς χρεῖαν ἐστὶν αὐτάρκης. καὶ εἰ μὲν ἄνώμαλος, ὅτι ὥσπερ ἄλλας ἀκροπόλεις ἐν αὐτῇ ἔχει· εἰ δὲ πεδινή, ὅτι θέσεως ἔνεκα καὶ ῥαστώνης καὶ πόλις ... ὠκίσθη. κράτιστον δὲ ὅπερ ἔφη τὰς ἀρετὰς παρούσας τὰς δὲ κακίας ἀπούσας ἀπάσας δεικνύναι, ἢ πλείονας ἀρετὰς κακιῶν.

353 ταῦτα καὶ περὶ ἀκροπόλεων θέσεως ἡμῖν ἀποδεδείχθω. ΠΩΣ ΔΕΙ ΑΠΟ ΓΕΝΟΥΣ ΠΟΛΙΝ ΕΓΚΩΜΙΑΖΕΙΝ Δεύτερος δ' ἂν εἴη τόπος ὁ τοῦ γένους καλούμενος, διαιρεῖται δὲ εἰς οἰκιστάς, εἰς τοὺς οἰκήσαντας, εἰς τὸν χρόνον, εἰς τὰς μεταβολάς, εἰς τὰς αἰτίας ἀφ' ὧν αἱ πόλεις οἰκοῦνται. τούτων δ' αὖ ἕκαστον πολλὰ διαιρετέον, οἷον εὐθύς εἰ τίς οἰκιστὴς ζητοῖμεν, εἰ θεός, εἰ ἥρω, εἰ ἄνθρωπος, καὶ πάλιν κατὰ τύχας στρατηγὸς ἢ βασιλεὺς ἢ ἰδιώτης. ἐὰν μὲν τοίνυν θεὸς ᾗ, μέγιστον τὸ ἐγκώμιον, ὥσπερ ἐπ' ἐνίων λέγεται, ὡς περὶ Ἑρμοῦπόλεως καὶ Ἥλιουπόλεως καὶ τῶν τοιούτων. ἐὰν δὲ ἡμιθέων καὶ ἡρώων ᾗ καὶ μετὰ ταῦτα θεὸς γενόμενος, ἔλαττον μὲν τὸ ἐγκώμιον, ἔνδοξον δὲ καὶ οὕτως, ὥσπερ ἐφ' Ἡρακλείας [τῆς πόλεως], καὶ ὅσας ἢ Σαρπηδὼν ἢ Μίνως ᾤκισεν ἢ ἄλλοι ἥρωες. ἐὰν δὲ ἄνθρωπος, ἐὰν μὲν ᾗ στρατηγὸς ἢ βασιλεὺς, ἔνδοξον, ἐὰν δὲ ἰδιώτης, ἄδοξον καὶ οὐκ ἐπιφανές. χρή οὖν, ὅτε τὸ περὶ τῶν οἰκιστῶν ἡμῖν διήρηται, ἐκεῖνο τὸ θεώρημα [καὶ τὸ στοιχεῖον] κατὰ πάσης τῆς διαιρέσεως εἰδέναι, ὡς εἰ μὲν ἔνδοξος εἴη ὁ κατοικίσας, τὰ τε ἄλλα αὐτοῦ ἐγκωμιαστέον ἐν βραχυτάτοις, καὶ ὅτι τὴν πόλιν ᾤκισεν ἢν ἂν ἐπαινῶμεν, ἐὰν δὲ ἄδοξος καὶ ἡ διαδοχὴ ἄδοξος, γίνεται ἢ τῷ αἰσχροῦ ἔχειν δόξαν, ἢ τῷ μὴδ' ὅλως ἔχειν. ἐὰν μὲν τοίνυν μὴδ' ὅλως ἔχη, φατέον μόνον, ὅτι ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως, ὥσπερ ἔξαρκούν, ἠξίωσε γνωρίζεσθαι· εἰ δὲ φαύλην δόξαν εἰληφώς, ὅτι ἀπολογίαν ἱκανὴν ταύτην ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐξεῦρεν. ἀπὸ μὲν τῆς τομῆς ταύτης τὸν οἰκιστὴν γνωριοῦμεν. τοὺς δὲ οἰκήσαντας διαιρήσομεν μιᾷ μὲν τομῇ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, δευτέρᾳ δὲ βαρβάρων μὲν <ἢ> τῶν ἀρχαιοτάτων, ὥσπερ Φρυγῶν, ἢ βασιλικωτάτων, ὥσπερ Λυδῶν ἢ Μήδων ἢ Περσῶν ἢ Αἰθιοπῶν ἢ Σκυθῶν.

354 καὶ ὅλως δὴλη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῷ προϊόντι κατὰ τὸ ἀποδοθὲν θεώρημα. δεῖ γὰρ ἀποφαίνειν τὰ οἰκήσαντα γένη τὴν βάρβαρον πόλιν, ἢν ἂν ἐπαινέσης, ἢ πρεσβύτατα ἢ σοφώτατα ἢ ἀρχικώτατα ἢ ὅλως ἀρετὴν τινα σχόντα, ἢ μίαν, ἢ πολλὰς, ἢ πάσας, ἢ μάλιστα. Ἑλλήνων δ' αὖ τῶν εὐγενεστάτων νομιζομένων γενῶν· γένη δὲ τὰ ἀνωτάτω καὶ γνωριμώτατα τρία, τὸ Δωριέων, Αἰολέων, Ἰώνων. τὸ μὲν τοίνυν Αἰολέων πολὺ ἰσχυρότατον, τὸ δὲ Δωριέων ἀνδρικότατον, τὸ δὲ Ἰώνων ἐλλογιμώτατον. χρή οὖν ἀποφαίνειν τὴν Ἑλληνίδα πόλιν ἐκ τούτων οὖσαν τῶν γενῶν. καὶ οὕτως μὲν τὰ γένη τῶν ἐνοικούντων διαγνωσόμεθα, καὶ τοὺς ἐπαίνους, οὓς ἂν περὶ τῶν γενῶν εἴπωμεν, νομιοῦμεν προσήκειν τοῖς οἰκήσασιν, ὥσπερ εἰ λέγοιμεν, ὅτι ἡ Σμύρνα ἢ Ἡφεσος τοῦ ἐλλογιμωτάτου μέρους ἐστίν, ἢ τῶν ἐν Κρήτῃ πόλεων πολλὰ καὶ Ῥόδος τοῦ ἀνδρικοτάτου (Δωρικαὶ γὰρ εἰσι) καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. Τρίτον ἔφαμεν τοῦ γένους εἶναι τὸν χρόνον, τρισὶ διαιρούμενον ὅροις· ἢ τῶν παλαιοτάτων, ὅταν ἢ πρὸ ἄστρων ἢ μετὰ τῶν ἄστρων φάσκωμεν, ἢ πρὸ κατακλυσμοῦ ἢ μετὰ κατακλυσμὸν φάσκωμεν οἰκισθῆναι ἢ πόλιν ἢ χώραν, ὥσπερ Ἀθηναῖοι μεθ' ἡλίου γενέσθαι φασίν, Ἀρκάδες δὲ πρὸ σελήνης, Δελφοὶ δὲ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εὐθύς (διαστήματα γὰρ καὶ ὥσπερ ἀρχαὶ αὐταὶ <τοῦ> αἰῶνος)· ἢ μέσῳ ὄρω λογιούμεθα, οἷον ὅτ' ἦνθησεν ἡ Ἑλλὰς ἢ ἡ Περσῶν δυνάμεις ἢ Ἀσσυρίων ἢ Μήδων, ὥσπερ Συρακοῦσαι καὶ ἔνιαι τῶν ἐν Ἰωνίᾳ πόλεων καὶ πλείσται τῆς

Ἑλλάδος καὶ τῆς βαρβάρου· τῶν δὲ ἐσχάτων καὶ νεωτάτων αἱ ἐπὶ Ῥωμαίων· ὅσαι γὰρ νεώταται πόλεις, παρὰ τούτων ἐκτίσθησαν.

355 ἐὰν μὲν τοίνυν ἀρχαιοτάτη ἡ πόλις ᾗ, φήσεις τὸ πρεσβύτατον τιμιώτατον εἶναι καὶ ὅτι αἰώνιός ἐστιν ἡ πόλις, ὥσπερ οἱ θεοί. ἐὰν δὲ τοῦ μέσου ὅρου, ὅτι οὐθ' ὑπορρεῖ καὶ γεγήρακεν ὥστε πεπονηκέναι, οὔτε νεωστὶ ἀνέστηκεν. ἐὰν δὲ νεωτέρα ᾗ, ὅτι ἀνθεὶ καθάπερ κόρη ἀκμάζουσα, καὶ ὅτι μετὰ πλειόνων καὶ βελτιόνων ἐλπίδων οἰκεῖται. χρή δὲ τὰς νεωτέρας μηδὲν ἐλαττουμένας σεμνότητι τῶν παλαιοτέρων δεικνύειν, τὰς δὲ ἀπὸ τοῦ μέσου ὅρου πρὸς ἀμφοτέρας αὐτάρκεις. τοσαῦτα καὶ περὶ χρόνου τῶν πόλεων δεδοσθω. Τέταρτος τόπος ὁ τῶν μεταβολῶν, διαιρεῖται δὲ κατὰ τὰδε· ἢ γὰρ ἀπωκίσθη, <ἢ συνωκίσθη, ἢ μετωκίσθη,> ἢ ἐπηυξήθη, ἢ ὅλως οὐκ οὔσα πρότερον ὤκισθη. ἀπωκίσθη μὲν, ὥσπερ αἱ πλεῖσται τῶν Ἑλληνίδων, αἱ ἐν Ἰωνίᾳ, αἱ ἐν Ἑλλησπόντῳ, αἱ νῆσοι· συνωκίσθη δέ, <ὥσπερ> Μεγάλη πόλις ἐν Ἀρκαδίᾳ· μετωκίσθη δέ, ὥσπερ περὶ Σμύρνης Ἀριστείδης, φησὶ γὰρ αὐτὴν τρις ἀλλάξαι τὸν τόπον· ἐπηυξήθη δέ, ὥσπερ ὅσας πρότερον κώμας οὔσας [ὅλως] πόλεις πεποιήκασιν βασιλεῖς· ὤκισθησαν δέ, ὅσας πρότερον οὐδ' οὔσας [κώμας] ὅλως πόλεις τινὲς ἀπέφηναν. Μεταβολὴ δὲ παρὰ ταύτας ἀπάσας γίνεται ἐπ' ἐνίων πολλάκις περὶ τὸ ὄνομα· τὴν γὰρ αὐτὴν πόλιν ἢ χώραν ποτὲ μὲν Κραναάν, ποτὲ δὲ Κεκροπίαν, ποτὲ δὲ Ἀκτὴν, ποτὲ δὲ Ἀττικὴν, ποτὲ δὲ Ἀθήνας κεκλήκασιν καὶ Πελοπόννησον ποτὲ μὲν Πελασγίαν, ποτὲ δὲ Ἀπίαν, ποτὲ δὲ ἄλλο τι τοιοῦτον. ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον τῆς μεταβολῆς εἶδος οὐκ ἔχει πρόφασιν ἐπαίνου, πλὴν εἴ τις τοὺς ἄνδρας ἐπαινοίῃ ἢ θεούς, ἀφ' ὧν αἱ πόλεις ὀνομάζονται. ὅπως δὲ τῶν μεταβολῶν ἕκαστον εἶδος ἐπαινέσμεθα, διδάξω.

356 ἐὰν μὲν ἀποικίαν, ὅτι ἀπὸ μεγίστης πόλεως ἀπώκησαν καὶ ἐνδοξοτάτης, ὅτι ἀπώκισται ἐνδόξως, ὅτι δυνάμει κατέσχε τὸν τόπον, ὅτι κατὰ φιλίαν ἀπωκίσθησαν, οὐχὶ στάσει καὶ πολέμοις ἐκπεσόντες, καὶ ὅλως ὑποδέδεικται σοι πρὸς ἃ χρὴ βλέπειν κἂν τοῖς τῶν ἀπωκισμένων πόλεων ἐπαίνοις. εἰ δὲ συνωκισμένην πόλιν ἐπαινοίης, καὶ τὰ μέρη αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ μέγιστα ἀποφανεῖς· ὅσῳ γὰρ ἂν μειζόνως ἐπαινοίης, μειζόνως τὴν συνωκισμένην πόλιν ἐγκωμιάσεις, τὴν <δὲ> πρόφασιν τοῦ συνοικισμού ἐξετάσεις <καὶ> τοὺς συνοικήσαντας, οἵτινες ἦσαν· καὶ πάλιν ἡ τούτων ἰδέα σοι ἐπιδέδεικται εἰ δὲ μετωκισμένη εἴη ἡ πόλις, δεῖ σε δεικνύναι ὅτι οὐ κατὰ συμφορὰς ἀλλὰ πρὸς κάλλος μεταβαλοῦσα τὸν τόπον, ὅτι μετοικιζομένη μείζων καὶ καλλίων ἐγένετο, καὶ περιεργάσῃ εἵτε ἅπαξ εἵτε πολλάκις κἂν μὲν ἅπαξ ἢ δῖς, ἔκτυπα αὐτῆς πρότερον καταθέσθαι· εἰ δὲ πολλάκις, ὅτι κινουμένη καὶ βαδιζούσῃ ἔοικεν ἡ πόλις. καὶ τῶν μετοικισμῶν τὰς αἰτίας, εἰ μὲν εἶησαν φαῦλαι, συγκρύψεις ὥς δυνατόν, οἶον σεισμούς ἢ πορθήσεις ἢ λοιμούς ἢ τὰ τοιαῦτα· εἰ δ' εἶησαν ἀγαθαί, ἐγκωμιάσεις καὶ ἀπὸ τούτων. τοιαῦτά σοι περὶ τούτων ἀποδέδεικται. εἰ δ' ἐπηυξημένη ἡ πόλις εἴη, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν, ἀφ' ὧν ἂν τις ἐγκωμιάζοι. ὥσπερ γὰρ σῶμα αὐξανόμενον, τῷ χρόνῳ φήσεις προεληλυθέναι αὐτὴν εἰς μέγεθος, καὶ διὰ τοῦτο προσδοκᾶν αὐτὴν καὶ ἔτι μᾶλλον προελεύσεσθαι. εἰ δ' ἡ πόλις ἦν ἐπαινεῖς ἅμα οἰκοδομηθεῖσα καὶ πόλις ἦν γενομένη, τὸ ἐκ διαφορᾶς πρὸς τὰς ἐκ κωμῶν μεταβαλοῦσας πολλὰς ἂν σοι παράσχοι προφάσεις ἐπαίνων, ὅτι, ὥσπερ ἔνιοι ἅμα τῷ τεχθῆναι ἐν ἀξιώματί εἰσι καὶ οὐ πρότερον δοῦλοι εἶτα ἐλεύθεροι, οὐδὲ πρότερον ἰδιῶται εἶτα ἄρχοντες, οὕτως αἱ τοιαῦται πόλεις.

357 καὶ αὕτη ἡ περὶ ταῦτα μέθοδος. εἰ δ' ἐκ κώμης εἴη μεταβεβληκυῖα, ὅτι, ὥσπερ ἐν στρατοπέδῳ οὗτος ἄριστος στρατηγός, ὅστις χιλιάρχος πρότερον ἐγένετο, καὶ χιλιάρχος ὅστις λοχαγός, καὶ λοχαγός ὅστις στρατιώτης, οὕτω καὶ πόλις ἀρίστη, ἣτις ἐν πείραις ἐξητάσθη. καὶ ὅλως οὐκ ἀπορήσεις, κατὰ τοῦτο ἰὼν τὸ ἵχνος, ἐξ ὧν ἂν ἐπαινοίης. τοσαῦτά σοι καὶ περὶ τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν εἰδῶν τῆς μεταβολῆς <εἰρήσθω· τὴν γὰρ περὶ τὸ ὄνομα μεταβολήν> φημι οὐδὲν μέγα πρὸς ἐγκώμιον ἔχειν ἢ βραχύ, ἐπαινούντων ἡμῶν ἢ θεὸν ἢ ἄνθρωπον τὸν ἐπώνυμον. Ἦν δὲ

μετὰ τὰς μεταβολὰς τόπος ὁ τῶν αἰτιῶν, πενταχῇ δὲ καὶ οὗτος διαιρεῖται, καὶ πῶς τὴν διαίρεσιν ποιησάμενοι τοὺς ἐπαίνους ἂν προσαγάγοιμεν ἐξῆς ἂν εἴη ἀποδεῖξαι. αἰτίαι τοίνυν οἰκισμῶν πόλεων ἢ θεῖαι ἢ ἡρωϊκαὶ ἢ ἀνθρώπιναι. καὶ πάλιν ἢ ἐπ' εὐφροσύνη ἢ πένθει· καὶ πάλιν κατὰ τὰ τελικὰ καλούμενα κεφάλαια, <ἢ ὡς διὰ τὸ δίκαιον ἢ ὡς διὰ τὸ καλόν> ἢ ὡς διὰ τὸ συμφέρον, ἢ ὡς διὰ τὸ ἀναγκαῖον. χρὴ δὲ τούτων τὰ παραδείγματα ἐκθέσθαι. θεῖα μὲν τοίνυν αἰτία ἐστίν, ὅποια περὶ Ῥόδου ἢ Δήλου· περὶ μὲν Ῥόδου ὅτι διαλαχόντες ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ποσειδῶν καὶ Ἄιδης τὰ πάντα Ἥλίῳ μοῖραν οὐ κατέλιπον, ἀναμνησθέντες δὲ ἔμελλον ἀνακληροῦσθαι, ὁ δ' Ἥλιος ἀρκεῖν αὐτῷ ἔφη εἰ φανεράν ποιήσειαν τὴν Ῥόδον· περὶ δὲ Δήλου, ὅτι διὰ τὴν Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος γένεσιν ἀνέδραμεν ἐκ θαλάττης. ἡρωϊκαὶ δ' αἰτίαι <αἱ> περὶ Σαλαμῖνος τῆς ἐν Κύπρῳ, ἢ Ἀργους τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ· τὴν μὲν γὰρ ὁ Τεῦκρος ὥκισεν ἐκπεσών, τὴν δὲ Ἀμφίλοχος ὁ Ἀμφιάρεω, καὶ πολλὰ πόλεις τῶν Ἑλληνίδων τοιαύτας ἔχουσιν αἰτίας ἡρωϊκάς. ἀνθρώπιναι δέ, ὅποια <αἱ> περὶ Βαβυλῶνος λεγόμεναι, οἷον νυνιουν Σεμίραμις ὥκοδόμησεν [βασίλειαν εἶναί φησι].

358 καὶ Ῥωμαϊκαὶ δὲ πᾶσαι πόλεις, ἃς Ῥωμαίων ὥκισαν βασιλεῖς, τοιαύτας ἔχουσι τὰς αἰτίας. αὕτη μὲν δὴ πρώτη διαίρεσις. Ἡ δὲ δευτέρα, ὅτι αἱ μὲν ἐπ' εὐφροσύνη, αἱ δὲ ἐπὶ πένθει. εὐφροσύνη μὲν, οἷον γάμῳ γενέσει νίκη καὶ τοῖς τοιούτοις. δεῖ δὲ καὶ τούτων παραδείγματα γράψαι. γάμων μὲν τοίνυν, <ὥς> φασὶ τὴν Μέμφιν ἐπὶ τῷ γάμῳ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἡφαίστου. νίκης δέ, οἷον φασὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν Θεσσαλῶν οἰκισθῆναι ὑπὸ Μακεδόνων· καὶ τὴν ἐπὶ Ἀκτίῳ Νικόπολιν ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ Κλεοπάτρας. ἐπὶ πένθει δὲ καὶ οἰκτῷ, <ὥς> ἱστοροῦσι Βουκέφαλον τὴν ἐν Ἰνδοῖς πόλιν ἐπὶ τῷ ἵππῳ τοῦ Ἀλεξάνδρου τῷ Βουκεφάλῳ ἀνοικισθῆναι· τὴν Ἀντινόου δὲ ἐν Αἰγύπτῳ <ἐπὶ τῷ> Ἀντινόου θανάτῳ ὑπὸ Ἀδριανοῦ. καὶ δῆλον ἡγοῦμαι σοὶ γεγενῆσθαι καὶ τὸ τῆς διαιρέσεως ταύτης θεώρημα. Ἦν δὲ ἡ τρίτη διαίρεσις κατὰ τὰ τελικὰ κεφάλαια καλούμενα. τοῦ μὲν τοίνυν δικαίου τὸ κατὰ Ῥήνειαν, ὅτι οἰκίσας αὐτὴν ὁ Μίνως ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι εὐσεβεία, τὸ δ' εὐσεβὲς δίκαιον. τοῦ δὲ καλοῦ, ὡς τὸ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν, ὅτι εὐδοξίας ἔνεκα καὶ κλέους ὁ Ἀλέξανδρος μεγίστην τῶν ὑφ' ἡλίῳ πόλεων ἡβουλήθη κατοικίσαι. τοῦ δὲ συμφέροντος, ὡς τὸ κατὰ Ἡράκλειαν τὴν ἐν Πόντῳ, ὅτι τοὺς βαρβάρους ἀναστέλλων Ἡρακλῆς τὸν ἐκεῖ τόπον κατώκισε. τοῦ δ' ἀναγκαίου, ὡς τὸ κατὰ τὰς πόλεις τὰς κατὰ Ἰστρον ποταμὸν ὑπὸ Ῥωμαίων κατοικισθείσας, τὰς καλουμένας Καρπίας, ὡς μὴ διαβαίνοντες οἱ βάρβαροι κακουργοῖεν. οὐσῶν δὲ τούτων τῶν αἰτιῶν καὶ τοιουτοτρόπων εἰδέναι σε χρὴ ὅτι ἐνδοξόταται μὲν αἱ θεῖαι, δεύτεραι δὲ αἱ ἡρωϊκαί, τρίται δὲ αἱ ἀνθρωπικαί· καὶ πάλιν πρῶται μὲν αἱ ἐπ' εὐφροσύνη, δεύτεραι δὲ αἱ ἐπὶ πένθει· καὶ πάλιν ἐνδοξόταται μὲν αἱ ἐκ περιουσίας τῶν τελικῶν κεφαλαίων, χρησιμώτεραι δὲ αἱ ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων καὶ συμφερόντων.

359 ἐν μὲν οὖν ταῖς ἐνδοξοτέραις ἐπὶ πλεον διατριπτέον, ἐν δὲ ταῖς ἀδόξοις ἐπ' ἔλαττον· ὁ μὲντοι τόπος ἀναγκαιότατος πρὸς ἔπαινον πόλεων ῥήτορι πανταχοῦ. αὐτῶν δὲ τούτων τῶν αἰτιῶν μυθώδεις μὲν αἱ θεῖαι καὶ ἡρωϊκαί, πιθανώτεραι δὲ αἱ ἀνθρωπικαί. τὰς μὲν τοίνυν ἀνθρωπικὰς αὐξητέον, τὰς δὲ ἡρωϊκὰς καὶ θείας καὶ πιστωτέον καὶ αὐξητέον. τοσαῦτά σοι καὶ περὶ τῆς τοῦ γένους ἐπιχειρήσεως ἔχομεν συμβαλέσθαι. τρίτον τοίνυν ἡμῖν βιβλίον γραφέσθω τόδε περὶ ἐπιτηδεύσεων καὶ πράξεων· καὶ γὰρ ἀπὸ τούτων δεῖν ἔφαμεν τὰς πόλεις ἐγκωμιάζειν. ΠΩΣ ΔΕΙ ΑΠΟ ΕΠΙΤΗΔΕΥΣΕΩΝ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΕΓΚΩΜΙΑΖΕΙΝ τῶν τοίνυν ἐπιτηδεύσεων αἱ μὲν κατὰ τὴν τῆς πολιτείας κατάστασιν θεωροῦνται, αἱ δὲ κατὰ τὰς ἐπιστήμας, αἱ δὲ κατὰ τὰς τέχνας, αἱ δὲ κατὰ τὰς δυνάμεις. αὐτῶν δὲ τούτων τῶν μερῶν ἢ εἰδῶν ὅ τι χρὴ διαιρεῖσθαι, πειράσομαι ποιῆσαι καταφανές. πολιτεῖαι μὲν εἰσι τρεῖς, βασιλεία, ἀριστοκρατία, δημοκρατία, ταύταις δὲ παρακείμεναί εἰσι κακίαι, βασιλεία μὲν τυραννίς, ἀριστοκρατία δὲ ὀλιγαρχία καὶ πλουτοκρατία λεγομένη, δημοκρατία δὲ λαοκρατία. παρὰ πάσας δὲ ταύτας ἢ μικτὴ ἐκ πάντων τούτων, ὅποια

ἢ τε Ῥωμαϊκὴ καὶ ἡ Λακωνικὴ τὸ παλαιόν. εἰ τοίνυν ἐπαινοίης πόλιν, εἰ μὲν τυραννουμένην, ὡς βασιλευομένην ἐπαινεῖν δεῖ, ὡς ἐν τοῖς Νικοκλείοις ὁ Ἰσοκράτης πεποίηκεν, εἰ δὲ λαοκρατουμένην, ὡς δημοκρατουμένην, ὡς ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Ἰσοκράτης καὶ Πλάτων ἐν τῷ ἐπιταφίῳ· εἰ δὲ πλουτοκρατουμένην, ὡς ἀριστοκρατουμένην· εἰ δὲ μικτήν, ὅτι ἐξ ἀπασῶν εἴληφε τὰ κάλλιστα.

360 τοῦτο δὲ ὁ Πλάτων περὶ τῆς Λακωνικῆς πολιτείας ἐν τοῖς Νόμοις εἴρηκεν καὶ Ἀριστείδης ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ [νόμῳ]. εἶησαν δ' ἄν' ἐπαίνων ἀφορμαὶ παρὰ ταύτας ἀπάσας δεῖξαι πόλιν μὴ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀπάσαις κεχρημένην ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλῃ, ὅπερ Ἰσοκράτης περὶ τῆς τῶν Ἀθηναίων πόλεως εἴρηκε καὶ Ἀριστείδης ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ. δεῖ δὲ νομίζειν περὶ πολιτείας ἄριστον εἶναι [καί] τὸ ἐκοῦσαν ἀλλὰ μὴ ἄκουσαν ἄρχεσθαι τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἀκριβῶς φυλάττειν τοὺς νόμους, ἥκιστα δὲ νόμων δεῖσθαι. τοῦτο δὲ τὸ μέρος τῶν ἐπαίνων κινδυνεύει σχεδὸν ἀργὸν εἶναι· ὑπὸ γὰρ μιᾶς αἰ Ῥωμαϊκαὶ ἅσαι νῦν διοικοῦνται πόλεις, τελειότητος δὲ ἔνεκεν ἐχρῆν περὶ αὐτοῦ μνησθῆναι. Αἰ δὲ κατὰ τὰς ἐπιστήμας ἐπιτηδεύσεις, εἰ κατὰ πόλιν εἶησαν εὐδόκιμοι, ἀστρολογία καὶ γεωμετρία ἢ μουσικὴ ἢ γραμματικὴ ἢ φιλοσοφία· αἱ γὰρ τοιαῦταί εἰσιν αἱ κατ' ἐπιστήμην ἐπιτηδεύσεις. φασὶ γὰρ τοὺς Μυτιληναίους ἐπὶ κιθαρωδίᾳ μέγιστον φρονῆσαι, Θηβαίους δὲ ἐπὶ αὐλητικῇ, [Δηλίους ἐπὶ χοροστατικῇ,] ἔτι δὲ καὶ νῦν τοὺς Ἀλεξανδρέας ἐπὶ γραμματικῇ καὶ γεωμετρίᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ. Αἰ δὲ κατὰ τὰς τέχνας ἐπιτηδεύσεις αἱ μὲν εἰσι βάνουσοι, αἱ δὲ ἐλευθέριοι. βάνουσοι μὲν χρυσοχοικὴ καὶ χαλκευτικὴ καὶ τεκτονικὴ καὶ ὅσαι τοιαῦται. ... ἔστιν οὖν καὶ ἀπὸ τούτων ἐπαινεῖσαι πόλιν ἢ εἰς πλῆθος ἢ εἰς ἀκρίβειαν. φασὶ γὰρ Ἀθηναίους μὲν ἐπὶ ἀγαλματοποιίᾳ καὶ ζωγραφίᾳ, καὶ Κροτωνιάτας ἐπὶ ἰατρικῇ μέγιστον φρονῆσαι, καὶ ἄλλους ἐπ' ἄλλαις τέχναις. Αἰ δὲ κατὰ τὰς δυνάμεις ἐπιτηδεύσεις ῥητορικὴ καὶ ἀθλητικὴ καὶ ὅσαι τοιαῦται.

361 Αἰγινῆται μὲν γὰρ ἐπὶ ἀθλητικῇ καὶ Ἑρμουπολῖται ... μεγαλοφρονοῦσι. Παρὰ πάσας δὲ ταύτας τὰς ἐπιτηδεύσεις καὶ τὰ ἐνεργήματα σκοποῦμεθα, εἰ κοσμίως διοικεῖται ἡ πόλις· ἀνῆκει δὲ ἐπὶ τὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν τῶν γυναικῶν δίαίταν καὶ τὴν τῶν παίδων ἀγωγὴν. δεῖ γὰρ τὸ αὐτὸ ἀποφαίνειν προσῆκον καὶ γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι καὶ παισὶν ἐπὶ διαίτῃ ἀπονενεμημένον, ὅπερ ὁ Δίων ἐν τῷ Ταρσικῷ ἐπιγραφομένῳ πεποίηκεν. Ἀπὸ μὲν δὴ τούτων τὰς τῶν πόλεων ἐπιτηδεύσεις δοκιμαστέον, τὰς δὲ πράξεις κατὰ τὰς ἀρετὰς [αὐτῶν] καὶ τὰ μέρη αὐτῶν. χρή δὲ καὶ περὶ τούτων σοὶ διελέσθαι. οὐκοῦν ἀρεταὶ μὲν, ὥσπερ ἔφαμεν, τέσσαρες· ἀνδρεία, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, φρόνησις. πράξεις δὲ πᾶσαι, ὅσας ἢ ἰδιῶται ἢ πόλεις ἀποδείκνυνται, κατὰ ταύτας δοκιμάζονται, καὶ αὐτὰς καὶ τὰ μέρη αὐτῶν. ἔστι δὲ δικαιοσύνης μὲν μέρη εὐσέβεια, δικαιοπραγία καὶ ὁσιότης. εὐσέβεια μὲν περὶ τοὺς θεοὺς, δικαιοπραγία δὲ περὶ τοὺς ἀνθρώπους, ὁσιότης δὲ περὶ τοὺς κατοικομένους. τῆς δ' αὖ περὶ τοὺς θεοὺς εὐσεβείας τὸ μὲν τί ἐστὶ θεοφιλότης, τὸ δὲ φιλοθεότης. θεοφιλότης μὲν τὸ ὑπὸ τῶν θεῶν φιλεῖσθαι καὶ παρὰ τῶν θεῶν πολλῶν τυγχάνειν, φιλοθεότης δὲ τὸ φιλεῖν τοὺς θεοὺς καὶ φιλίαν ἔχειν περὶ αὐτούς. τῆς δ' αὖ φιλοθεότητος τὸ μὲν τί ἐστὶν ἐν λόγοις, τὸ δὲ τι [ἐστίν] ἐν ἔργοις. ἔργα δ' ἢ ἴδια ἢ δημόσια, <δημόσια δ'> ἢ κατ' εἰρήνην ἢ πόλεμον· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν εὐσέβεια φανείη πόλεως. δεῖ δὲ καὶ τούτων παραδείγματα ἐκάστων ἐκθέσθαι. τῆς μὲν θεοφιλότητος ἐκεῖνα [ἐγκώμια] ἃ περὶ Ἀθηναίων καὶ Ῥοδίων καὶ Κορινθίων <καὶ Δελφῶν> λέγεται. περὶ Ἀθηναίων μὲν, ὅτι Ἀθηναῖοι καὶ Ποσειδῶν ἦρισαν περὶ γῆς αὐτῶν, περὶ δὲ Ῥοδίων, ὅτι ὕσεν ὁ Ζεὺς χρυσῷ, περὶ δὲ Κορινθίων καὶ Ἰσθμοῦ, ὅτι Ἥλιος καὶ Ποσειδῶν ἦρισαν, περὶ δὲ Δελφῶν Ἀπόλλων καὶ Ποσειδῶν καὶ Θέμις καὶ Νύξ.

362 ἐν δὲ τούτῳ τῷ μέρει ἢ τοὺς πλείστους ἢ τοὺς ἀρίστους τῶν θεῶν ταῖς μεγίσταις τῶν τιμῶν ἢ ταῖς πρώταις ἢ ταῖς πλείσταις ἢ ταῖς ἀναγκαιοτάταις ἀποφαίνειν χρή τετιμηκότας πλείστους μὲν, ὡς περὶ Ἀθηναίων λέγεται· καὶ γὰρ Διόνυσον καὶ Ἀπόλλωνα καὶ Ποσειδῶνα καὶ Ἀθηναῖαν

καὶ Ἥφαιστον καὶ Ἄρην ἢ πάντας αὐτοὺς ἢ τοὺς πλείστους τετιμηκέναι λέγουσι· τοὺς ἀρίστους δέ, ὥσπερ Ὀλυμπίαν τὸν Δία καὶ Νεμέαν· ταῖς δὲ μεγίσταις, ὡς περὶ Ἀθηναίων, ὅτι σίτον αὐτοῖς ἐδωρήσαντο· πλείσταις δέ, ὡς περὶ Ἀθηναίων· σχεδὸν γὰρ ἅπασαν τοῦ βίου τὴν κατασκευὴν αὐτοῖς ἀξιοῦσι παρὰ τῶν θεῶν γεγενῆσθαι· ταῖς δὲ ἀναγκαιοτάταις, ὡς τὸ περὶ Αἰγυπτίων· ἀστρολογίαν <γὰρ> καὶ γεωμετρίαν ἀξιοῦσι παρ' αὐτῶν γεγενῆσθαι. καὶ μάλιστα ὡς τὸ περὶ λόγων καὶ φιλοσοφίας· Ἀθηναίοις γὰρ μάλιστα ταῦτα ὑπάρξαι δοκεῖ. οὕτως μὲν οὖν ἡ θεοφιλότης ὠνομάσθη, ἣν τῆς τεχνικῆς ἕνεκα χρείας ἐπισκεπτέον. τὴν δ' αὖ φιλοθεότητα, ὥσπερ ἔφην, κριτέον· ἰδίᾳ μὲν, εἰ τῶν πολιτῶν ἕκαστος τῆς περὶ τοὺς θεοὺς θεραπαίας ἐπιμελεῖται, δημοσίᾳ δὲ κατὰ πολλοὺς τρόπους, εἰ τελετὰς κατεστήσαντο, εἰ πολλὰς ἐορτὰς ἐνόμισαν, εἰ πλείστας θυσίας ἢ ἀκριβεστάτας, εἰ πλεῖστα ἱερὰ ὠκοδόμησαν ἢ πάντων θεῶν ἢ πολλὰ ἐκάστου, εἰ τὰς ἱερωσύνας ἀκριβῶς ποιοῦνται· ἀπὸ γὰρ τούτων αἱ τῶν πόλεων φιλοθεότητες σκοποῦνται. τὴν μὲν οὖν τῶν καθ' ἓνα σπάνιον ἐν τοῖς <νῦν> χρόνοις εὐρεῖν, τῆς δὲ κοινῆς εὐσεβείας καὶ περὶ τοὺς θεοὺς σπουδῆς πολλὰ ἀντιποιοῦνται πόλεις, ὥστ', εἰ τούτων μίαν ἀποφαίνεις τὴν ἐγκωμιαζομένην, ἱκανὴν εὐφημίαν ἔση πεπορισμένος.

363 καὶ περὶ μὲν τῆς εἰς τοὺς θεοὺς εὐσεβείας ταῦτα. Ἡ δ' αὖ δικαιοπραγία διαιρεῖται εἰς τε τοὺς ἀφικνουμένους ξένους καὶ εἰς ἀλλήλους, μέρος δ' αὐτῆς καὶ τὸ τοῖς ἔθεσιν ἴσοις καὶ φιλανθρώποις καὶ τὸ νόμοις ἀκριβέσι καὶ δικαίοις χρῆσθαι. εἰ γὰρ μήτε ξένους ἀδικοῖεν μήτε ἀλλήλους κακουργοῖεν, τοῖς δ' ἔθεσιν ἴσοις καὶ κοινοῖς καὶ τοῖς νόμοις χρῶντο δικαίοις, οἱ πολῖται ἄριστα καὶ δικαιοτάτα τὰς πόλεις οἰκῆσονται. ἀλλὰ τὸ τῶν νόμων ἐν τοῖς νῦν χρόνοις ἄχρηστον· κατὰ γὰρ τοὺς κοινούς τῶν Ῥωμαίων νόμους πολιτευόμεθα, ἔθεσι δ' ἄλλη πόλις ἄλλοις χρῆται, ἐξ ὧν προσῆκεν ἐγκωμιάζειν. τῆς τοίνυν ὁσιότητος διττὸς τρόπος· ἢ γὰρ περὶ τὴν ἐκφορὰν τῶν τετελευτηκότων αἱ τιμαὶ γίνονται ἢ περὶ τὰ νομιζόμενα κατὰ τὰ μνήματα καὶ τοὺς τάφους. περὶ μὲν δὴ τὴν ἐκφορὰν, ὡς τὸ Ἀθήνησι πρὸ ἡλίου ἀνίσχοντος, ἢ ἐν Θουρίοις νύκτωρ ἢ πρόθεσις, ἢ προθέσεως ἡμέρα τακτὴ, ὡς τὸ Ἀθήνησι καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. περὶ δὲ τὰ ἐτήσια, τίνος ἀπάγουσι χοάς, πόσας τινάς, μέχρι τίνος, ἐν ποίᾳ ἡλικίᾳ, τίνες αἱ ἀποφράδες ἡμέραι· πάντα γὰρ ταῦτα ὁσιότητός εἰσιν. αὕτη τῆς δικαιοσύνης ἡ διαίρεσις αὐτῆς καὶ τῶν μερῶν, πρὸς ἣν τὸν ἐγκωμιάζοντα εἰς δικαιοσύνην ἡντινοῦν τῶν πόλεων δεῖ βλέπειν. Μετὰ δὲ τὴν δικαιοσύνην [καὶ] τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν φρόνησιν ἐπισκεψώμεθα. σωφροσύνης μὲν οὖν διττὸς ἔλεγχος, ἓν τε τῇ κοινῇ πολιτείᾳ καὶ τοῖς ἰδίοις οἴκοις. ἐν πολιτείᾳ μὲν κοινῇ περὶ τε παίδων ἀγωγῆς καὶ παρθένων καὶ γάμων καὶ συνοικήσεων καὶ τῶν νομίμων τῶν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν τοῖς ἀκόσμοις. καὶ γὰρ γυναικονόμους πολλὰ τῶν πόλεων εἰσὶν αἱ χειροτονοῦσιν.

364 ἐν ἄλλαις δὲ τῶν πόλεων οὔτε πρὸ πληθούσης ἀγορᾶς νέον φαίνεσθαι οὔτε μετὰ δέιλῃν ὀψίαν καλόν, οὐδὲ γυναιῖκα καπηλεύειν ἢ ἄλλο τι ποιεῖν τῶν κατὰ τὴν ἀγοράν. ἐν ἐνίαις δὲ πανηγύρεσιν οὐδὲ γυναῖκες φαίνονται, ὥσπερ ἐν Ὀλυμπίᾳ. χρή τοίνυν καὶ ταῦτα <ἐν> τοῖς ἐγκωμίοις παρατηρεῖν. ἐν δὲ τοῖς ἰδίοις βίοις ἤδη καὶ εἰ ἐλάχιστα μοιχεία καὶ ἄλλα ἀμαρτήματα ἐν τῇ πόλει φαίνεται. Φρονήσεως δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἐν μὲν τοῖς κοινοῖς εἰ τὰ νόμιμα καὶ περὶ ὧν οἱ νόμοι τίθεται ἀκριβῶς ἡ πόλις, κληρὸν ἐπικλήρων, καὶ ὅσα ἄλλα μέρη νόμων· ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ μέρος διὰ τὸ τοῖς κοινοῖς χρῆσθαι τῶν Ῥωμαίων νόμοις ἄχρηστον. ἰδίως δέ, εἰ πολλοὶ ἐλλόγιμοι γεγόνασιν ἀπὸ τῆς πόλεως ῥήτορες, σοφισταί, γεωμέτραι, καὶ ὅσαι ἐπιστῆμαι φρονήσεως ἥρτηνται. Ἡ δ' ἀνδρεία κατ' εἰρήνην καὶ κατὰ πόλεμον δοκιμάζεται· κατὰ μὲν εἰρήνην πρὸς τὰς ἐκ τοῦ δαιμονίου συντυχίας, σεισμούς, λιμούς, λοιμούς, αὐχμούς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. κατὰ δὲ πόλεμον πρὸς τὰς ἐν τοῖς ὅπλοις πράξεις. πρὸς τὰ τέλη γὰρ νίκην ἢ ἥτταν ἀναγκαῖον γενέσθαι. χρή τοίνυν ἥτταν μὲν ἐρρωμένως, νίκην δὲ ἀνθρωπίνως ἀποφαίνειν ἐνηνοχῶσαν τὴν πόλιν. τῶν δ' ἐν τοῖς ὅπλοις πράξεων αἱ μὲν πρὸς Ἑλληνας, αἱ δὲ

πρὸς βαρβάρους ἔτι δὲ αἱ μὲν ἐκ περιουσίας, αἱ δ' ἐξ ἀνάγκης. ἐνδοξότεραι μὲν τοίνυν αἱ ἐκ περιουσίας, δικαιότεραι δὲ αἱ ἐξ ἀνάγκης. τῶν δὲ πράξεων αἱ μὲν ἔνδοξοι, αἱ δὲ ἀμφίδοξοι, αἱ δὲ ἄδοξοι. ἔνδοξοι μὲν, ὧν καὶ ἡ πρόφασις καλὴ καὶ τὸ τέλος, ὡς ἡ ἐν Μαραθῶνι. καὶ γὰρ τὸ τέλος καὶ ἡ [τοῦ τέλους] πρόφασις τῆς βελτίστης μοίρας. ἀμφίδοξοι δέ, ὧν τὸ μὲν τέλος φαῦλον, ἡ δ' αἰτία καλὴ, ὡς τὸ ἐν Θερμοπύλαις Λακεδαιμονίων ἔργον· ἡ τὸ μὲν τέλος ἀγαθόν, ἡ δ' αἰτία φαύλη, ὡς τὸ περὶ Μηλίου Ἀθηναίων ἔργον.

365 ἄδοξοι δέ, ὧν καὶ ἡ αἰτία καὶ τὸ τέλος φαῦλον, ὡς τὸ Λακεδαιμονίων περὶ Καδμεῖαν ἔργον. αὐτῶν δὲ τῶν πράξεων αἱ μὲν κοιναί, αἱ δὲ ἴδιαι· ἴδιαι μὲν, ὡς τὸ περὶ Θυρέαν Λακεδαιμονίου ἔργον, κοιναὶ δέ, ὡς τὸ ἐν Θερμοπύλαις Λακεδαιμονίων ἔργον. ἐνδοξότεραι τοίνυν αἱ κοιναί. ὡς δὲ χρὴ ταύτας τάττειν, ἐν ἄλλοις δείξομεν. Δοκεῖ δὲ ἴδιος τόπος εἶναι παρὰ τούτους ὁ ἀπὸ τῶν τιμῶν, ὧν τετυχήκασιν αἱ πόλεις παρὰ βασιλέων ἢ ἀρχόντων ἢ γνωρίμων ἀνδρῶν, οἷον ὅτι αὐτονόμους ἀφῆκαν ἐνίας πόλεις οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἐλευθέρας. ἀλλὰ τοῦτο ἐπιχείρημα ἂν εἴη μᾶλλον ἢ τόπος γενικός· ἔστι γὰρ [ὁ] ἀπὸ κρίσεως ἐνδόξου, ἡμῖν δὲ νῦν οὐκ ἐπιχειρημάτων συγγράμματος ἔσται σοι ἡ περὶ ταῦτα ἔφοδος, γνωριμώτερα δὲ ἡ περὶ τῶν γενικῶν καὶ ἀνωτάτων τρόπων, ἀφ' ὧν πόλεις ἔστιν ἐπαινεῖν. χρὴ δὲ σε μὴδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν, ὅτι καὶ ἐπὶ μέρει τούτων ὅλαι ὑποθέσεις γίνονται. καὶ γὰρ ἐπὶ λουτροῦ μόνου κατασκευῇ καὶ ἐπὶ λιμένος καὶ ἐπὶ μέρει τινὶ τῆς πόλεως ἀνοικοδομηθέντι ἔστι προσφωνεῖν. ἐπὶ μέντοι τούτων διαμέμνησο μὴ τελέως τέμνειν, ἀλλὰ μόνον τὸ προσταχθὲν ἀναγκαίως βραχύτατα ἐπιδραμεῖν. Ἔτι τοῖς τῶν πόλεων ἐγκωμίοις κάκεῖνο χρὴ ἐπισημήνασθαι, ὅτι τὰ ἐγκώμια γίγνεται τὰ μὲν κοινὰ παντός τοῦ χρόνου, τὰ δ' ἴδια καιρῶν, <ἴδια μὲν καιρῶν> ὅταν ἐν ἑορταῖς ἢ πανηγύρεσιν οἱ λόγοι γίνωνται, <ἢ> ἐν ἀγῶνι, ἢ ἐν μονομαχίαις κοινὰ δέ, ὅταν μηδεμίαν τοιαύτην πρόφασιν ἔχῃ. χρὴ τοίνυν τῶν πανηγυρικῶν πλείστην διατριβὴν περὶ τὸν καιρὸν ἕκαστον ποιεῖσθαι, οἷον εἰ ἑορτὴ εἴη ἢ πανηγυρὶς ἢ σύνοδος ἐν ἀγῶνι ἢ ἐνοπλίῳ ἢ γυμνικῷ ἢ μουσικῷ.

366 ὅπως δὲ χρὴ τούτων ἕκαστον ἐπαινεῖν, νῦν ἤδη ἄκουε. ἐπαινεῖν χρὴ τὰς συνόδους καὶ πανηγύρεις ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἢ ἐκ τῶν κοινῶν· κοινῶν μὲν τῶν θετικῶν, ὅσα ἀγαθὰ ἐκ συνόδων γίνεται ἀνθρώποις· ἰδίων δέ, [τὰ περιστατικὰ καλούμενα μόρια,] ἀπὸ προσώπου τριχῶς, θεῶν εἰ ἑορταὶ ἢ ἡρώων ἢ βασιλέων, τίνες οἱ συνάγοντές εἰσι, τίνες οἱ συνιόντες· ἀπὸ τοῦ τόπου, εἰ ἐν εὐκαιρίᾳ κεῖται ὁ τόπος, ἔνθα ἢ σύνοδος, ἢ καὶ ἀπὸ τρόπων πλείστον ἀπεχόντων συνέρχονται· τὰ γὰρ περισπούδαστα τίμια· ἀπὸ δὲ χρόνου, εἰ τοῦ ἔτους ἐν τῷ ὑγιεινотάτῳ καὶ ἡδίστῳ καιρῷ· ἀπὸ δὲ αἰτίας, εἰ οἴονται ἡδίους καὶ βελτίους ἔσεσθαι· ἀπὸ ὕλης δέ, ἂν πολυτελεῖς καὶ σεμναί. Δεῖ δ' ἴσως καὶ παραδείγματα τούτων εἰπεῖν, ἵν' ὑπάρχη ῥάδιον παρακολουθεῖν. τῶν μὲν τοίνυν κοινῶν ἔστιν, οἷον τὸ Ἰσοκράτους, τῶν τοίνυν τὰς πανηγύρεις καταστησάντων δικαίως ἐπαινουμένῳ ν.... ἡ μὲν πανηγυρὶς ἄγεται θεῷ, ὡς Ὀλύμπια τῷ Διὶ· ἡρῳὶ δὲ τὰ Ἰσθμια Παλαίμονι, καὶ Νέμεα Ἀρχεμόρῳ· βασιλεῖ δέ, ὡς τὰ Σεβάστεια πολλὰ τοῦ. τῶν δὲ συναγόντων, ὡς τῶν Ἀθηναίων ἢ Ῥωμαίων· συμβάλλεται γὰρ ἐπὶ δόξαν τῇ πανηγύρει καὶ τὸ ἐνδόξους εἶναι τοὺς ἐπαγγέλλοντας τὴν σύνοδον. τῶν δὲ συνιόντων ὡς πλείστων ἢ ὡς ἐνδοξοτάτων, ἐνδοξοτάτων μὲν, ὡς οἱ Ὀλυμπίαζε· οἱ γὰρ γνωριμώτεροι συνέρχονται· πλείστων δέ, ὡς τὸ περὶ τὴν πανήγυριν τῶν Ἑβραίων ἐπὶ τὴν Συρίαν τὴν Παλαιστίνην· ἐξ ἐθνῶν γὰρ πλείστων συλλέγονται. κατὰ δὲ τὸν τόπον, ἔνθα μὲν ἡ πανήγυρις, ὡς τὸ περὶ Δελφῶν, ὅτι ἐν ὁμφαλῷ τῆς γῆς κεῖται· ὅθεν δὲ ὀρμῶνται οἱ συνιόντες, ὡς ἐπὶ τοῦ Πυθικοῦ ἀγῶνος· ἐκ περάτων γὰρ τῆς γῆς συνίασι· δι' οὗ δὲ τόπου συνέρχονται, ὡς τὸ περὶ Ὀλυμπίων· χαλεπωτάτη γὰρ ἡ ἄνοδος, ὅμως δὲ παραβάλλονται οἱ ἄνθρωποι.

367 ἀπὸ δὲ χρόνου κατὰ μὲν τὴν περίοδον, ἐὰν μὲν ἢ ἐνιαύσιος, ὅτι οὐ σπανιότητι ἔστι περισπούδαστος, ὥσπερ αἱ ἄλλαι, καὶ συνεχῶς γινομένη οὐδὲν ἐκείνων ἀπολείπεται σεμνότητι, ὡς τὰ Ληναῖα, ὡς Ἐλευσίνια ... καὶ Νέμεα καὶ Ἰσθμια· ἐν δὲ πενταετηρικῇ ἢ τετραετηρικῇ ἢ

〈διὰ〉 πλειόνων, ὥς τὰ Πύθια καὶ Ὀλύμπια καὶ Δαίδαλα ἐν Πλαταιαῖς δι' ἐξήκοντα γὰρ ἐτῶν
ἄγεται.